

ETICKÉ KONCEPTY EKONOMIKY

IVAN KLINEC

ETHICAL CONCEPTS OF ECONOMY

ABSTRAKT

Vzťah ekonomiky a etiky bol vždy nerozlučne prepojený. Fungovanie ekonomických systémov bolo vždy podmienené rešpektovaním základného etického kódexu, ktorý sprevádzal ľudstvo počas celej jeho histórie a ktorý bol implementovaný v náboženských kódexoch, duchovných systémoch, právnych zákonníkoch a kódexoch a pod. Odrhnutie fungovania ekonomiky od základných etických princípov tak, ako sme toho svedkami v súčasnej dobe, viedlo vždy k deštrukcii ekonomických systémov a následne aj systémov spoločnosti a civilizácie. Obnova etických základov ekonomiky je v súčasnej dobe jednou z hlavných úloh spojených s prekonaním súčasnej krízy a záchranou civilizácie ako takej.

Kľúčové slová: ekonomika, etika, ekonomické systémy

ABSTRACT

Relationship between economics and ethics has always been inextricably linked. The functioning of the economic system was always to respect the basic code of ethics that accompanied mankind throughout its history and has been implemented in the codes of religious, spiritual systems and legal code of conduct and the like. The secession of economy of basic ethical principles, as we are witnessing at the current moment, always led to the destruction of the economic system and, consequently, systems of society and civilization. Recovery ethical foundations of the economy is currently one of the major challenges associated with overcoming the current crisis and rescue civilization itself.

Key words: economics, ethics, economic systems, ethics

Úvod

Vzťah ekonomiky a etiky bol vždy nerozlučne prepojený. Fungovanie ekonomických systémov bolo vždy podmienené rešpektovaním základného etického kódexu, ktorý sprevádzal ľudstvo počas celej jeho histórie a ktorý bol implementovaný v náboženských kódexoch, duchovných systémoch, právnych zákonníkoch a kódexoch a pod.

Odrhnutie fungovania ekonomiky od základných etických princípov tak, ako sme toho svedkami v súčasnej dobe, viedlo vždy k deštrukcii ekonomických systémov a následne aj systémov spoločnosti a civilizácie. Obnova etických základov ekonomiky je v súčasnej dobe jednou z hlavných úloh spojených s prekonaním súčasnej krízy a záchranou civilizácie ako takej.

Etika resp. etické princípy, ktoré predstavujú spätnú väzbu v ekonomických systémoch, sú nepochybne spojené s fungovaním resp. nefungovaním takýchto systémov. V histórii ľudstva je mnoho príkladov, keď ekonomické a spoločenské systémy sa dostali do krízy najmä z dôvodu porušovania základných etických princípov a v mnohých prípadoch práve toto viedlo k ich zániku či kolapsu. Z pomerne nedávnych príkladov je táto skutočnosť zjavná na príklade kolapsu a pádu systémov fašizmu alebo komunizmu.

Takisto súčasná doba je charakteristická neúmernym rozmachom neetických ekonomických systémov, čo vo svojej podstate vedie ku kolapsu trhov najmä na regionálnej úrovni, ku globálnej nerovnováhe, rastu šedej a čiernej ekonomiky a k hrozbe kolapsu celej súčasnej civilizácie. Ojedinelé volanie po obnovení etických základov ekonomiky je hlasom volajúceho na púšti oproti hlavnému a dominantnému prúdu ekonomickej teórie z ktorého bola etika odstránená a ným a jediným princípojm týchto teórií je dosahovanie maximálneho a pokiaľ možno okamžitého osobného zisku.

Ak v roku 1793 poradca vtedajšieho rakúskeho cisára a jeden z čelných predstaviteľov kameralistiky Joseph von Sonnenfels písal, že finančníctvo prestalo byť umením, ako pod zámkou verejnej potreby odobrať ľudu a dať kniežatú a práve opačne sa stalo vedou¹, tak v roku 2013 sa z finančníctva a z ekonomickej teórie stala určitá forma teológie a zdôvodňovania prečo je možné získať bohatstvo nie prácou, ale podvodmi, úskokmi, machináciami, tunelovaním a pod. Po viac ako 200 rokoch ekonómia prestala byť vedou a stala sa nástrojom porušovania základných etických noriem, ktoré sprevádzali človeka počas celej jeho existencie.

Obnovenie etických základov ekonomických systémov je nepochybne spojené s poznaním ako tieto etické základy fungovali v celej histórii ľudskej civilizácie, aký je vzťah etiky a ekonomiky a aké má miesto etika v ekonomickej teórii.

¹ Kroupa, Jirí (2006). Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770 - 1810. Druhé, rozšířené a upravené vydání. ERA, Brno, 2006, ISBN 80-7366-063-6, 328 str.



Etika a ekonomika

Etika bola vždy nerozlučne spätá s ekonomikou. Vzhľadom na skutočnosť, že ekonomika vždy fungovala v rámci širšieho prostredia, a teda bola podsystemom vyšších systémov ako sú príroda alebo Univerzum, jej fungovanie bolo závislé na rešpektovaní základných zákonov prírody či Univerza. Taktiež základné zákony fungovania ekonomiky môžeme považovať za pôsobenie základných zákonov prírody či Univerza v transformovanej podobe, a to práve v ekonomických systémoch.

Jedným z hlavných zákonov fungovania Univerza je zákon vyrovnania tzn. rovnováha dávania a brania. Tento zákon funguje univerzálne a možno ho považovať aj za základný zákon fungovania ekonomických systémov, nielen prírody či Univerza. V trhovej ekonomike sa prejavuje napr. v podobe zákona dopytu a ponuky, keď dopyt a ponuka sú automaticky vyrovnávané a nerovnováha v tejto oblasti je automaticky obnovovaná. Ekonomické krízy sú spojené s porušovaním zákona dopytu a ponuky a jednou z ich funkcií je obnovenie rovnováhy dopytu a ponuky.

Zákon vyrovnania a teda rovnováha dávania a brania je základom systémov účtovníctva, ktoré sa vyvíjali spolu s vývojom hospodárenia človeka. Hospodárstva od hospodárstva rodinného cez hospodárstvo spoločenstva až po hospodárstvo spoločnosti či krajiny vždy museli, ak chceli fungovať, rešpektovať zákon vyrovnania a mali na to nástroj v podobe účtovníctva. Účtovníctvo je teda veľmi starý nástroj, ktorý umožňuje človeku kontrolovať rovnováhu dávania a brania.

Herbert Vollman vo svojej knihe Svet, aký by mohol byť² uvádza, že zákon nutného vyrovnávania medzi dávaním a bráním je rozhodujúcim zákonom po celú dobu trvania toho, čo v tejto štúdii nazývame Univerzum. Vollman hovorí, že tam, kde je dávanie a branie udržiavané v rovnováhe, tam vzniká harmónia a mier. Uvádza, že každé dávanie musí byť vyrovnávané nejakou protihodnotou v akejkolvek forme³.

Vollman hovorí, že tiež podvojný účtovníctvo možno uviesť ako príklad, ktorého význam nespočíva v podvojnóm účtovnom zápise „má dať“ – „dal“, ale v kontrole vyrovnávania medzi výkonom a jeho protihodnotou⁴. Odvoláva sa tu napr. na slová veľkého mysliteľa Johanna Wolfganga Goetheho, ktorý vo svojom románe Učňovské roky Wihelma Meistera hovorí: „Aké prednosti poskytuje podvojný účtovníctvo kupcovi. Je jedným z najkrajších vynálezov ľudského ducha a každý dobrý hospodár by ho mal zaviesť vo svojom hospodárstve.“⁵

Vollman ďalej uvádza, že je samozrejme, že tento zákon vyrovnania musí byť základom peňažníctva, ak má byť dosiahnutá trvala zdravá rovnováha. Podľa neho v tejto oblasti nám zákon vyrovnania symbolicky pripomínajú váhy⁶.

Vollman hovorí, že peňažníctvo a hospodársky život sa tak musí prispôbiť predovšetkým zákonu nutného vyrovnania medzi dávaním a bráním. V tomto zákone spočíva dlho hľadaný pevný bod, na ktorom môže byť vybudované zdravé peňažníctvo ako určitá základňa pre mnohostrannú štruktúru hospodárskeho života národa. Iba tak bude umožnené spravodlivé vyrovnanie, ktoré zaisť rozkvet spokojnosti a harmónie⁷.

Zákon vyrovnania bol vždy kodifikovaný v etických kódexoch obsiahnutých v jednotlivých náboženských a duchovných systémoch, rovnako ako v právnych kódexoch či zákoníkoch. Uvedené systémy uvažovali tvrdé sankcie na toho, kto si prisvojoval niečo, čo mu nepatrí, niečo cudzie, na čo nemal nárok. Uvedené systémy a kódexy tiež upozorňovali na nevhodnosť jednostranného hromadenia či prisvojovania si majetku a niektoré z nich pobádali k pomoci či dárcovstvu.

Osvietenské korene etických konceptov ekonomiky

Čas osvietenstva bol časom rozumu a etiky. Človek začal vedome používať rozum tak, aby mohol pozitívne ovplyvňovať fungovanie systémov ekonomiky a spoločnosti, a to na všetkých úrovniach.

Veľký nemecký filozof Immanuel Kant (1724-1804) výstižne charakterizoval osvietenstvo vo svojom texte z 30. septembra 1784 nazvanom Odpoveď na otázku: Čo je osvietenstvo?⁸

Immanuel Kant tu hovorí o podstate osvietenstva nasledovne:

„Osvietenstvo je vykročenie človeka z jeho ním samým zavinenej nesvojprávnosti. Nesvojprávnosť je neschopnosť používať svoj vlastný rozum bez cudzieho vedenia. Táto nesvojprávnosť je zavinená nami samými, keď jej príčinou nie je nedostatok rozumu, ale nedostatok rozhodnosti a odvahy ho používať. Sapere aude ! Maj odvahu používať svoj vlastný rozum !, je teda heslom osvietenstva“⁹.

„Lenivosť a zbabelosť sú príčinou, prečo tak veľká časť ľudí, aj keď ich príroda už dávno oslobodila od cudzieho vedenia (naturaliter majorenes), napriek tomu radšej zostáva po celý život nesvojprávna, a prečo je pre iných tak jednoducho prehlásiť sa za ich poručníkov. Byť nesvojprávny je tak pohodlné ! Ak mám knihu, ktorá je za mňa múdra, duchovného, ktorý rieši otázky môjho svedomia, lekára, ktorý určuje moju diétu atď., nemusím sa aspoň sám namáhať. Ak môžem zaplatiť, nemusím myslieť, iní už tú nepríjemnú prácu urobia za mňa. O to, aby najväčšia časť ľudí považovala krok k svojprávnosti –

² Vollman, Herbert (1991): Svet, jaký by mohl být. Nakladatelství Stiftung Gralbotschaft, Stuttgart, 1994, ISBN 3-87860-164-6, 128 str.

³ Tamtiež.

⁴ Tamtiež.

⁵ Goethe, Johann Wolfgang (1928): Viléma Meistera léta učednická. První díl. Spisy. Svazek sedmý. Nakladatelství Fr. Borový v Praze, Praha, 1928, Vollman, Herbert (1991): Svet, jaký by mohl být. Nakladatelství Stiftung Gralbotschaft, Stuttgart, 1994, ISBN 3-87860-164-6, 128 str.

⁶ Vollman, Herbert (1991): Svet, jaký by mohl být. Nakladatelství Stiftung Gralbotschaft, Stuttgart, 1994, ISBN 3-87860-164-6, 128 str.

⁷ Tamtiež.

⁸ Kant, Immanuel (1993): Odpověď na otázku: Co je osvícenství ? In: Filosofický časopis č. 3 / 1993, Ročník XLI, str. 381-387, Kant, Immanuel (2013): Answer the question: What is Enlightenment ? Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung ? (Königsberg in Prussia, 30 September 1784). Translation into English by Daniel Fidel Ferrer (2013), 44 str.

⁹ Tamtiež.

okrem toho, že je veľmi obtiažny – takisto za veľmi nebezpečný, postarajú sa už títo poručníci, ktorí na seba dobrotitivo vzali vrchný dohľad nad nimi. Keď najskôr svoje stádočko ohlupili a starostlivo zaistili, aby sa títo kľudní tvori neodvážili urobiť ani krok bez vodítka, na ktoré ich uviazali, ukazujú im nebezpečenstvo, ktoré by im hrozilo, keby sa pokúsili ísť sami“.¹⁰

Osvietenstvo bolo spojené s vedomou implementáciou etického správania do ekonomických a spoločenských systémov, a to na základe vlastného uvažovania, vedomého používania rozumu a opúšťania zabehnutých dogiem.

V tomto období boli vytvorené základy toho, čo sa dnes nazýva verejné zdravotníctvo, verejné školstvo, sociálny štát alebo štát blahobytu. Vek osvietenstva je spájaný s 17. a 18. storočím a v ekonomickej teórii je spojený najmä s rozvojom kameralizmu a kameralistických teórií.

Joseph A. Schumpeter vo svojej História ekonomickej analýzy spája vznik toho, čo sa nazýva štát blahobytu s menami ekonómov obdobia osvietenstva, a to konkrétne s Johannom Gottlobom von Justim a Josephom von Sonnenfelsom¹¹.

V skutočnosti nie je štát blahobytu a verejná ekonomika výtvorom politiky Bismarcka, ako dnes býva často chybné uvádzané, rovnako ako nie je spojený ani s Marxom či marxizmom, ale je produktom obdobia osvietenstva a aplikácie osvietených myšlienok na ekonomické systémy. Ekonomické teórie, ktoré vznikli v období osvietenstva alebo aplikáciou osvietených myšlienok na ekonomickú teóriu, stali pri zrode verejnej ekonomiky a štátu blahobytu.

Etika a kameralistika

Kameralistika predstavovala ekonomickú teóriu a administratívnu prax, ktorú rozvinuli nemeckí a rakúski ekonómi a úradníci koncom 17. storočia. Kameralistické teórie ovplyvňovali tvorbu a realizáciu politik rakúskych a nemeckých vlád v 17. a v 18. storočí. Kameralistické teórie resp. kameralizmus či kameralistiky bývajú nesprávne zaraďované pod merkantilizmus. V skutočnosti išlo o ojedinelý a špecifický prístup k fungovaniu a riadeniu ekonomiky a spoločnosti, ktorý sa so základnými postulátmi merkantilizmu zhodoval v máločom. Kameralistické teórie boli predchodcami dnešného holistického prístupu v ekonómii, keďže sa snažili o celostné uchopenie riadenia štátu a jeho ekonomiky. Takisto sa tieto teórie zaoberali problémami šťastia jednotlivca i spoločnosti, čím sa podobajú na súčasné ekonomické teórie, zaoberajúce sa ľudským šťastím.

Kameralistické teórie vychádzali z chápania spoločnosti ako organizmu, v ktorom všetky časti fungujú harmonicky dohromady. Účelom štátnej administratívy je podľa týchto teórií zabezpečiť harmonické fungovanie spoločnosti¹². Kameralistické teórie predpokladali existenciu silného, centralizovaného štátu so zdravými financiami, ktorý by zabezpečil spoločenskú harmóniu. Existencia takéhoto štátu závisela na zdravej a produktívnej populácii. Štát bol teda zaviazaný prebrať zodpovednosť za ekonomický blahobyt celej svojej populácie¹³. Kameralisti predpokladali, že ekonomický blahobyt a produktivita vyžadujú morálnu a dobre vzdelanú populáciu. Preto štát mal povinnosť starať sa o vytvorenie a ochranu morálneho prostredia pre pohodovú existenciu človeka¹⁴.

Najvýznamnejšími predstaviteľmi kameralizmu boli Johann Gottlob von Justi a Joseph von Sonnenfels, ktorí rozhodujúcou mierou ovplyvnili vytvorenie toho, čo sa dnes nazýva, štát blahobytu, verejná ekonomika, verejné zdravotníctvo, verejné školstvo a pod.

Morálna ekonomika Johanna Gottloba von Justiho

Johann Heinrich Gottlob von Justi (1717-1771) bol nemecký ekonóm, ktorý pôsobil v Rakúsku, Nemecku a Dánsku.

Vo svojich prácach sa zaoberal hospodárstvom štátu a hospodárskymi reformami. Publikoval viac ako 50 prác, z ktorých sa viaceré stali učebnicami kameralistických teórií. Medzi jeho najvýznamnejšie práce patria Staatswirtschaft oder systematische Abhandlung aller okonomischen und Cameralwissenschaft (1755), Grundsätze der Polizeywissenschaft (1756) a Staatswirtschaft, oder systematische Abhandlung aller Oekonomischen und Cameralwissenschaften, die zur Regierung eines Landes efrordert werden (1758).

Vytvoril koncept morálnej ekonómie a verejného zdravotníctva. Za hlavný cieľ kameralistickej politiky považoval von Justi šťastie štátu a jeho jednotlivých subjektov.

Kameralizmus Josepha von Sonnenfelsa

Joseph von Sonnenfels (1733(4)-1817) bol rakúsky ekonóm, štátnik, radca a verejný činiteľ. Bol poradcom 4 rakúskych cisárov. Pochádzal z Mikulova. Vyučoval na univerzite vo Viedni. Presadil zrušenie mučenia.

Bol autorom viacerých učebníc kameralistiky. Jeho najvýznamnejšou prácou bola trojzväzková Grundsätze der Polizey, Handlung und Finanz (1765-1776).

Von Sonnenfels považoval za hlavný cieľ kameralistickej politiky expandujúcu populáciu. Šťastná populácia bude vedľajším a automatickým vedľajším produktom kameralistickej politiky.

Etika ako nástroj pre spravodlivú spoločnosť

¹⁰ Tamtiež.

¹¹ Schumpeter, Joseph A. (2006): History of Economic Analysis. Edited from Manuscript by Elizabeth Body Schumpeter and with an Introduction by Mark Perlman. Taylor and francis e-Library, Routledge, London, 2006, ISBN 0-203-98391-2, 1321 str.

¹² cameralism. In: Reill, Peter Hans, Wilson, Ellen Judy (2004): Encyclopedia of the Enligtenment. Revised Edition. Facts on File, Inc., New York, New York, ISBN 0-8160-5335-9, 689 str., str. 87-88

¹³ Tamtiež.

¹⁴ Tamtiež.



Budúca podoba ľudstva Markýza de Condorcet

Autorom prvého pojednania o budúcnosti ľudstva, ktoré má všetky charakteristiky moderného pojednania o budúcnosti zohľadňujúceho základné etické princípy bol markýz de Condorcet plným menom Marie Jean Antoine Nicholas Caritat marquis de Condorcet (1743 – 1794).

Markýz de Condorcet býva zaraďovaný medzi utopistov. Jeho utópia však na rozdiel od väčšiny utópií, ktoré sa nachádzali v inom priestore, inej krajine či na opustenom ostrove, je umiestnená do iného času, a to do budúcnosti. Dnes by bola jeho práca považovaná za futurologickú štúdiu.

Condorcet v roku 1795 uverejnil knihu Náčrt historického obrazu pokroku ľudského ducha¹⁵, ktorá obsahuje náčrt evolučného vývoja spoločnosti a načrtáva budúci vývoj spoločnosti, ktorý bude určovať pokrok ľudského ducha.

Condorcet uvádza nasledovné vývojové etapy ľudstva, ktorých je dohromady desať¹⁶:

- Združovanie ľudí do kmeňov.
- Prechod z kmeňového štádia do štádia národov poľnohospodárskych.
- Pokroky poľnohospodárskych národov až do vynálezu hláskového písma.
- Pokroky ľudského ducha v Grécku, než došlo k rozdeleniu vied.
- Pokroky vied potom, ako sa osamostatnili až po dobu ich úpadku.
- Od úpadku vzdelanosti až po ich obnovu okolo obdobia križiackých výprav.
- Od prvých pokrokov vied až k vynálezu kníhtlače.
- Od vynálezu kníhtlače až po dobu, kedy veda a filozofia zvrhli jeho autoritu.
- Od Descarta po vytvorenie francúzskej republiky.
- Obdobie budúcich pokrokov ľudského ducha.

Condorcet hovorí, že ak je možná veda o tom, ako predvídať pokroky ľudského rodu, potom musí byť jej východiskovou základňou história pokrokov, ktoré už ľudstvo urobilo¹⁷.

Condorcet tiež hovorí, že ak človek môže takmer s úplnou istotou predvídať javy, ak pozná ich zákonitosť, a ak na podklade minulej skúsenosti môže predvídať s veľkou pravdepodobnosťou budúce udalosti, a to aj vtedy, keď mu ich zákony nie sú známe, prečo by sme mali považovať pokus aspoň približne načrtnúť budúce osudy ľudstva, v zhode s výsledkami jeho histórie, za chimerické počínanie¹⁸.

Condorcet ďalej pokračuje upozornením, že poznatkom prírodných vied dôverujeme iba na základe myšlienky, že všeobecné zákony, ktorými sa riadia javy v celom univerze, sú nutné a stále a pýta sa, prečo by teda tento princíp nemal platiť pre vývoj intelektuálnych a morálnych schopností človeka rovnako ako pre ostatné prírodné procesy¹⁹.

Condorcet uvádza, že ak sú názory utvorené na podklade minulej skúsenosti o predmetoch toho istého rádu jediným pravidlom, podľa ktorého postupujú najmä ľudia, prečo by sa zakazovalo filozofovi, aby opieral svoje dohady o rovnakú základňu, iba keď im nebude prisudzovať vyšší stupeň istoty než ten, ktorý možno vyvodit' z daného počtu pozorovaní a z toho, ako pravidelne a s akou presnosťou boli uskutočňované²⁰.

Condorcet načrtáva základné charakteristiky etických základov globálnej civilizácie, pričom súčasná ľudská civilizácia k týmto záverom speje veľmi pomaly. Nepochybne však ide o etickú podobu globálnej civilizácie, a to takú, ktorá by umožnila funkčnú globálnu civilizáciu vytvoriť.

Condorcet uvádza, že nádeje, ktoré si robíme o budúcom stave ľudstva, možno zhrnúť do týchto troch dôležitých bodov: zrušenie nerovnosti medzi národmi, pokroky rovnosti vo vnútri národa a nakoniec reálne zdokonaľovanie človeka²¹.

Etické koncepty ekonomiky v industriálnej ére

Začiatok industriálnej éry bol spojený s neetickými formami ranného kapitalizmu. Porušovanie základných etických noriem bolo spojené s vytváraním ranných priemyselných odvetví rovnako ako aj s akumuláciou kapitálu. Neskoršie sa etika znovu stávala súčasťou ekonomických systémov a najmä tie priemyselné odvetvia, ktoré boli spojené s inováciami, fungovali v značnej miere na dodržiavaní určitých etických princíпов resp. etického kódexu. Ekonomické systémy, ktoré zahrňovali aj určité etické prístupy, sa rozvíjali rýchlejšie, než tie, ktoré tak nerobili.

Etika sa v industriálnych konceptoch ekonomiky presadzovala zdola najmä na úrovni podnikov. Takéto podniky fungovali na základe inkorporácie etiky ako súčasťi fungovania celého systému, čo sa prejavovalo napr. v participácii pracovníkov na tvorbe inovácií rovnako ako aj na tvorbe a rozdeľovaní zisku. Filozofia, že zisk sa nemá dosahovať na úkor živého, prispela k rozvoju inovácií či už v podnikoch, výrobe alebo v organizácii a v riadení.

Príkladom ekonomických systémov postavených na dodržiavaní určitých etických princíпов boli systémy, ktoré vytvorili napr. Henry Ford, Frederic W. Taylor, Henry Fayol, Tomáš Baťa alebo Ján A. Baťa.

¹⁵ Condorcet, Marie-Jean-Antoine-Nicolas Caritat Marquis de (1796): Outlines of an historical view of the progress of the human mind. Lang and Uftick, Philadelphia, Condorcet, Antoine (1968): Náčrt historického obrazu pokroku ľudského ducha. Dodatek: ukážka ze stati: Úvahy o otroctví černocho. Academia, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha

¹⁶ Tamtiež.

¹⁷ Tamtiež.

¹⁸ Tamtiež.

¹⁹ Tamtiež.

²⁰ Tamtiež.

²¹ Tamtiež.



Ekonomická sústava Henryho Forda

Henry Ford (1863-1947) bol americký priemyselník a podnikateľ. Bol priekopníkom rozvoja automobilového priemyslu. Svoju filozofiu priemyslu zhrnul v knihách ako *Môj život a dielo*²² (1922), *Moje ideály*²³ (1924), *Dnes a zajtra*²⁴ (1926), *Moja filozofia priemyslu*²⁵ (1930) a v mnohých článkoch, ktoré počas svojho života publikoval.

Fordov ekonomický systém stručne a výstižne popísal Jaromír Eminger (1891-1992) v článku *Fordovy národohospodárske zásady. Jejich kritika. Možno je uplatňovať v našich pomerech?*²⁶, ktorý bol publikovaný v knihe *Život a práca u Forda*²⁷ (1927).

Jaromír Eminger popisuje v uvedenom článku Fordovú národohospodársku sústavu a porovnáva ju s európskou národohospodárskou sústavou. Eminger uvádza, že podľa základnej filozofie európskej národohospodárskej sústavy, automobil si môže kúpiť iba bohatý človek. Robotník nemá ani peniaze, ani čas na jazdenie – musí pracovať aby zohnal na holé živobytie²⁸. Základom tejto sústavy je preto následovné uvažovanie: „Nebudem robiť lacné vozy, ktoré by mi nakoniec nikto ani nekúpil. Budem vyrábať drahé prepychové vozy, pretože kto si môže kúpiť automobil, má peňazí dosť. Môj zisk bude v percentách kupnej ceny väčší, než keby som predal niekoľko vozov lacných“²⁹.

Eminger uvádza, že v tejto sústave zaobstará človek, ktorý sa volá kapitalista, prevádzkové prostriedky, najmä robotníkov za najnižšiu mzdu a snaží sa dosiahnuť najvyšší zisk predajom výrobkov konzumentovi, rozumie sa čo najdrahšie³⁰. Eminger upozorňuje, že v tejto sústave zisk ide na útraty tak robotníka, tak aj konzumenta, teda spolublížnych, na útraty živého organizmu³¹.

Jaromír Eminger uvádza, že v národohospodárskej sústavy, ktorú by sme mohli nazvať Fordovou, je uplatnený názor, že „obecenstvo“, „konzument“ nie sú abstrakty za vlasy z neba pritiahnuté, že je to malý človek, väčšinou robotník. Preto je nerozumné podlamovať jeho kúpnu silu nízkou mzdou, „najnižšou mzdou“ či existenčným minimom“ alebo ako sa to všetko v prvej sústave nazýva³².

Jaromír Eminger ďalej uvádza, že Henry Ford na základe uvedeného presadzoval požiadavku resp. zásadu, že zisk sa má dosiahnuť nie na účet živého, na účet robotníkov – konzumentov, ale na účet neživej hmoty. To znamená úspornejšou konštrukciou, lepšími výrobnými procesmi, vylúčením strát a plytvania v priemysle, využitím odpadkov, skrátka dokonalým použitím metód, ktoré nám poskytuje náuka o vedeckom riadení práce³³.

Význam mravného postulátu nadobúdať zisky na účet hmoty tkvie v samom koreni všetkých hodnôt, v prostej existencii organizmov na tejto zemi. Pretože organizmy žijú z hmoty. Zdá sa, že preto boli stvorené. Aj všetky hodnoty, z ktorých ľudstvo žije, povstali z tejto hmoty³⁴. Tá je na tejto zemi preto – pokiaľ z chabých poznatkov získaných našimi zmyslami môžeme súdiť – aby bola dobývaná, pretváraná, aby sa z nej tvorilo, aby z nej boli ľudia živí v pote tváre³⁵.

Pojem práce je človeku vrozený. Kategorický imperatív tvoriť bol človeku daný do vienka prírodou a nemožno ho obísť. Avšak tvoríť z hmoty a na účet hmoty, nie na účet živého organizmu. Iba takýto zisk je mravný. Tvoríť hodnoty a zisky na účet iných organizmov je zjav parazitický. Tvoríť nie bojom proti druhu, ale kooperáciou s ním. Nie utláčaním slabého, ale podporením ho³⁶.

Jaromír Eminger uvádza, že spôsob myslenia podľa prvej uvedenej národohospodárskej sústavy je typický európsky a spôsob myslenia podľa druhej národohospodárskej sústavy je typický Fordov³⁷.

²² Ford, Henry (1924): *Můj život a dílo*. Nakladatelství „SFINX“, Kr. Vinohrady 437, Praha 1924, 152 str., Ford, Henry (1924): *Můj život a dílo*. II. díl. Nakladatelství „SFINX“, Kr. Vinohrady 437, Praha 1924, 140 str., Ford, Henry (1924): *Můj život a dílo*. III. Díl. Nakladatelství „SFINX“, Kr. Vinohrady 437, Praha 1924, 130 str.

²³ Ford, Henry (1924): *Moje ideály*. Nakladatelství „SFINX“, Kr. Vinohrady 437, Praha 1924, 270 str.

²⁴ Ford, Henry (1926). *Dnes a zítřa*. Sfinx, B. Janda, , Praha 1926, 386 str.

²⁵ Ford, Henry (1930): *Moje filosofie průmyslu. Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství (Ant. Svěcený)*, Praha 1930, 112 str.

²⁶ Eminger, Jaromír (1927): *Fordovy národohospodárske zásady. Jejich kritika. Možno je uplatňovať v našich pomerech?* In: Špaček, Stanislav (1927): *Život a práce u Forda. Zápisky Československých inženýru z Ameriky. Americké obrázky II*.

Vydala s podporou ministerstva veřejných prací Jednota přátel Masarykovy akademie práce. V Praze 1927, 404 str., str. 368-392

²⁷ Špaček, Stanislav (1927): *Život a práce u Forda. Zápisky Československých inženýru z Ameriky. Americké obrázky II*.

Vydala s podporou ministerstva veřejných prací Jednota přátel Masarykovy akademie práce. V Praze 1927, 404 str.

²⁸ Eminger, Jaromír (1927): *Fordovy národohospodárske zásady. Jejich kritika. Možno je uplatňovať v našich pomerech?* In: Špaček, Stanislav (1927): *Život a práce u Forda. Zápisky Československých inženýru z Ameriky. Americké obrázky II*.

Vydala s podporou ministerstva veřejných prací Jednota přátel Masarykovy akademie práce. V Praze 1927, 404 str., str. 368-392

²⁹ Tamtiež.

³⁰ Tamtiež.

³¹ Tamtiež.

³² Tamtiež.

³³ Tamtiež.

³⁴ Tamtiež.

³⁵ Tamtiež.

³⁶ Tamtiež.

³⁷ Tamtiež.

Bertran Austin a W. F. Lloyd vo svojej knihe Tajomstvo vysokých miezd³⁸ popisujú základné charakteristiky Fordovej národohospodárskej sústavy. Za jednu z hlavných charakteristík tejto sústavy považujú vysoké mzdy pri nízkych cenách.

Austin a Lloyd uvádzajú, že vysoké mzdy pri nízkych cenách znamenajú značný blahobyt³⁹. Značnému domácemu trhu v Spojených štátoch je pripisovaný veľký význam. Domáci trh americký vzrastá zároveň s blahobytom, pretože vzrast pomeru miezd k cenám tovarov dodáva ľuďom väčšiu kúpnu silu. Značný domáci trh americký nie je príčinou blahobytu, ale je iba jeho vedľajším zjavom⁴⁰.

Fordovu národohospodársku sústavu charakterizuje aj jeho chápanie kapitálu. Ford uvádza, že nie je najvyššou úlohou kapitálu, aby vyrábala ešte viac peňazí, ale aby zarábala peniaze, ktorých účelom je usilovnejšia práca v prospech zlepšenia života⁴¹.

Ekonomická sústava Frederika W. Taylora

Frederic W. Taylor (1856-1915) bol americký podnikateľ a zakladateľ vedeckej teórie riadenia. Jeho sústava vedeckého riadenia sa stala vo svojej dobe terčom útokov. Útoky proti Taylorovi zašli až tak ďaleko, že ho vypočúvali pred sociálnym výborom americkej snemovne vo veci Taylorovej a iných sústav riadenia dielní. Jeho výpoveď pred týmto výborom neskôr vydali pod názvom O zásadách vedeckého riadenia a stala sa jedným zo základných učebných textov teórie vedeckého riadenia.

Taylorovým posolstvom⁴² sa obvykle označuje Taylorova teória vedeckého riadenia, ktorá sa často nezaraďuje medzi vedecké teórie manažmentu alebo ekonómie pre spomínané pohľadanie intelektuálmi a teoretikmi. Táto teória sa tiež označuje ako Zásady vedeckého riadenia a Taylor ju opublikoval vo svojich prácach a štúdiách. Z nich medzi hlavné patria: Zásady vedeckého riadenia (1911), (1916), Riadenie dielní (1903), Sústava mzdy od kusa (1895), Úspech (1909) a záznamy výsluchov Taylora pred rozličnými úradmi, inštitúciami, orgánmi a komisiami. Niektoré názvy Taylorových štúdií o vedeckom riadení, napríklad Vedecké riadenie v nahadzovaní lopatou vyvolávajú často odpor u katedrových teoretikov a intelektuálov a bývajú hlavnou príčinou, že Taylora nezaraďujú do učebníc ekonomického myslenia.

Taylorova vedecká teória riadenia sa i dnes často nesprávne chápe, vykladá a interpretuje a často sa z nej jednostranne vytrhávajú iba jej časti, ktoré však nemôžu nahradiť celú teóriu. Taylorova teória vedeckého riadenia sa často označuje aj ako teória začiatkov kapitalizmu, ktorá je už dávno prežitá a je nepoužiteľná. Pravdou však je, že Taylorova teória vedeckého riadenia sa dodnes plne nepochopila, vo veľkej miere prebehla čas a jej plné využitie možno predpokladať práve v súčasnosti, v čase striedania civilizáčnych paradigmat.

Ak sa na Taylorovu teóriu vedeckého riadenia pozrieme bližšie zistíme, že táto teória je založená na tom, čo sa dnes nazýva zmenou paradigmat myslenia a zmenou vnímania sveta. Samu Taylorovu teóriu možno chápať v súvislostiach prebiehajúceho civilizáčného prechodu ako teóriu participácie, ako zdroja hospodárskeho rastu a aplikácie znalostí v ekonomike a spoločnosti. Z tohoto pohľadu je Taylorová teória vedeckého riadenia plne kompatibilná so základnou filozofiou koncepcie znalostnej ekonomiky a znalostnej spoločnosti Petra Druckera, ktorá do veľkej miery vychádza práve z tejto teórie.

Taylorova teória vedeckého riadenia predstavuje neoddeliteľný komplex vzájomne prepojených a vzájomne sa ovplyvňujúcich týchto piatich princípov⁴³:

- Prvým, najdôležitejším a hlavným princípom vedeckého riadenia je radikálna zmena v myslení a správaní robotníkov a zamestnávateľov. Taylor túto radikálnu zmenu nazýva úplným duševným prevratom. Tento úplný duševný prevrat musí podľa neho nastať u robotníkov v dielni alebo v podniku a musí znamenať úplný duševný prevrat v ich postoji k práci, k spolurobotníkom a k zamestnávateľom. A taký istý úplný duševný prevrat musí nastať aj v správe podniku, a u vedúceho dielne, riaditeľa, u vlastníka podniku a správnej rady a musí znamenať úplný duševný prevrat v ich povinnostiach k spolupracovníkom v správe, k robotníkom aj k všetkým denným úlohám. Taylor tvrdí, že bez takejto úplnej duševnej revolúcie na oboch stranách nemožno hovoriť o vedeckom riadení. Podstata úplného duševného prevratu spôsobeného vedeckým riadením spočíva v tom, že robotníci i zamestnávatelia prestanú sústreďovať pozornosť iba na prebytok, ako na vec najdôležitejšiu, ale začnú si spoločne všímať to, aby prebytok rástol až do tej veľkosti, že sa nemusia škriepiť o jeho delenie. Pritom uznávajú, že ak prestanú ťahať každý na inú stranu a radšej začnú ťahať za jeden koniec rovnakým smerom, zvýši sa prebytok spoločným úsilím až na neuverenie. Obidve strany si uvedomia, že keď budú svorne spolupracovať a pomáhať jedna druhej, namiesto toho, aby stáli proti sebe a proti sebe bojovali, zvýši sa prebytok oproti minulosti mnohonásobne, a budú vyššie mzdy tak robotníkov, ako aj zisk vlastníkov. Podľa Taylora takýto začiatok veľkého duševného prevratu je začiatok mieru namiesto vojny, bratskej spolupráce namiesto sporov, začiatok ťahania za jeden koniec namiesto toho, aby každá strana ťahala inde, ako aj začiatok vzájomnej dôvery namiesto podozrievania a priateľstva namiesto nepriateľstva. Taylor tiež tvrdí, že toto nové stanovisko je vlastnou podstatou vedeckého riadenia, a neexistuje vedecké riadenie dovtedy, pokiaľ sa toto stanovisko nestalo ústrednou myšlienkou na obidvoch stranách, pokiaľ nová myšlienka spolupráce nenahradí starú myšlienku sváru a boja.

³⁸ Austin, Bertram, Lloyd, W. F. (1927): Tajemství vysokých mezd. Sfinx B. Janda, Praha, 1927, 104 str.

³⁹ Tamtiež.

⁴⁰ Tamtiež.

⁴¹ Ford, Henry (1924): Můj život a dílo. Nakladatelství „SFINX“, Kr. Vinohrady 437, Praha 1924, 152 str., Ford, Henry (1924): Můj život a dílo. II. díl. Nakladatelství „SFINX“, Kr. Vinohrady 437, Praha 1924, 140 str., Ford, Henry (1924): Můj život a dílo. III. Díl. Nakladatelství „SFINX“, Kr. Vinohrady 437, Praha 1924, 130 str.

⁴² Taylor, Frederick W. (1931): Poselství Taylorovo o zásadách vědeckého řízení jak dosíci úspěchu. Masaryková akademie práce a Československý národní komitét pro vědeckou organizaci. Nakladatelství „Orbis“ – Praha XII. – Fochova 62, V Praze 1931, 104 str.

⁴³ Tamtiež.

- Druhým princípom vedeckého riadenia je zmena nazerania na podstatu fyzickej a duševnej práce. Táto zmena nazerania spočíva v tom, že neexistuje čisto fyzická a čisto duševná práca, ale každá práca má v sebe zložku fyzickú i zložku duševnú. Ako príklad uvádza Taylor vedecké riadenie v nahadzovaní lopatou, kde samo nahadzovanie lopatou vyžaduje určité premýšľanie a zručnosti a obsahuje teda v sebe i prácu fyzickú i duševnú. Zmena nazerania a uvedomenie si, že každá práca má duševnú i fyzickú zložku, vedie k prekonaniu opovrhovania duševnou alebo fyzickou prácou a prispieva k úcte ku každému druhu práce a aj k prekonaniu nenávisti a opovrhovania k rozličným druhom práce, napríklad nahadzovaniu lopatou.
- Tretím princípom vedeckého riadenia je participácia na vytváraní, t.j. participácia na kreativite. Uvedomenie si participácie robotníka i zamestnávateľa na vytváraní umožňuje prekonať nepriateľské vzťahy robotníkov i zamestnávateľov a sústrediť sa na vytváranie, namiesto na boj medzi sebou a delenie prebytku. Tento princíp vedeckého riadenia musí byť zároveň ustavične vzájomne prepojený s princípom participácie na vytvorení. Princíp participácie na vytváraní je spojený aj s rozdelením práce v podniku rovnakým dielom medzi robotníkov a správu podniku. Práca, ktorú pri starom spôsobe riadenia robil robotník predvážne sám, je v novom spôsobe riadenia rozdelená na dve obsiahle časti, a jednu si vedome berie na starosť správa podniku.
- Štvrtým princípom vedeckého riadenia je aplikácia znalostí vo výrobe a riadení. Ako príklad aplikácie znalostí v riadení uvádza Taylor šport, napríklad baseball, kde vedecké riadenie spočíva v tom, že pri baseballe alebo inom športe je vedecky vypracovaný aj najmenší pohyb hráča. Každý prvok hry podrobne a starostlivo študovali mnohé osoby a nakoniec urobili rozhodnutie o každom pohybe hráča, čo vyhlásili za normu pre celú krajinu. Aplikácia znalostí vo výrobe a v riadení spočíva v tom, že každý prvok práce sa starostlivo preštuje a práca sa potom nerobí od oka alebo podľa úsudku, ale na základe znalostí získaných analýzou pracovného procesu. Znalosti sa využívajú aj pri výcviku a zaškoloňovaní pracovníkov, čo prebieha podobne ako tréning u športovcov.
- Piatym princípom vedeckého riadenia je participácia na vytvorení. Princíp participácie na vytvorení je vzájomne prepojený s princípom participácie na vytváraní a znamená rast miezd robotníkov i zamestnávateľov spojený so vzájomným úsilím o spoluprácu a vytváranie prebytku spoločným úsilím a ťahaním za jeden povraz.

Taylorov prínos k vytvoreniu dnešných vysokovýkonných ekonomík vyspelých priemyselných krajín sveta v súčasnosti oceňuje najmä jeden z najlepších odborníkov teórie a praxe manažmentu Peter F. Drucker.

Drucker vo svojej poslednej knihe Postkapitalistická spoločnosť⁴⁴, vydané v roku 1993, tvrdí, že Fredericka Taylora by mali zaradiť spolu s Darwinom a Freudom medzi trojicu najvýznamnejších tvorcov moderného sveta 20.storočia. Podľa neho výsledky, ku ktorým Taylor dospel pri štúdiu práce, ďaleko prevyšujú teoretické závery mnohých významných ekonómov 20.storočia. Taylora k štúdiu práce inšpirovalo zdesenie z rastúcej nenávisti medzi robotníkmi a kapitalistami, ktorá v spoločnosti dominovala koncom 19.storočia. Taylor mal však oproti mnohým ekonómom - teoretikom aj tú výhodu, že pracoval aj ako robotník a mohol spojiť svoje priame praktické skúsenosti z pracovného procesu so štúdiom práce. Drucker uvádza, že Taylor videl to, čo mnohí myslitelia jeho obdobia nevideli, a to, že konflikt medzi robotníkmi a kapitalistami nie je nevyhnutný.

Taylor si stanovil za jeden z hlavných cieľov pomôcť robotníkom zvýšiť ich produktivitu tak, aby mohli dostávať slušnú mzdu. Podľa Druckera Taylora pritom nemotivovalo zvyšovanie výkonnosti alebo vytváranie ziskov pre vlastníkov a až do svojej smrti zdôrazňoval, že tým, čo získa hlavnú časť plodov zvýšenej produktivity, musí byť robotník a nie vlastník. Drucker tvrdí, že Taylorovým hlavným motívom bolo vytvorenie spoločnosti, v ktorej majú vlastníci a robotníci, kapitalisti a proletári spoločný záujem na zvýšení produktivity a môžu vybudovať harmonické vzťahy na základe aplikácie poznania pri práci. Na Taylorovu snahu o vytvorenie lepšej a harmonickej spoločnosti názorne poukazujú aj jeho myšlienky smerujúce k zväčšeniu skutočného bohatstva sveta, k zmnoženiu ľudského šťastia, ku skráteniu pracovného času, k zlepšeniu vyučovania, poskytnutiu ľuďom viac radosti, umenia, hudby a všetkého, čo skrášľuje život človeka, ktoré možno nájsť vo väčšine jeho prác a štúdií, ktoré zverejnil a publikoval.

Príkladom pochopenia Taylorových úsilí a využitia jeho filozofie v praxi je Japonsko, ktoré vytvorilo spoločnosť, kde väčšina obyvateľstva má záujem na zvyšovaní produktivity a tým aj výkonnosti a sily japonskej ekonomiky. Drucker uvádza, že doteraz sa najbližšie k pochopeniu súvislostí Taylorovej filozofie priblížili práve japonskí zamestnanci a japonské odbory po druhej svetovej vojne. Paradoxom je, že najmenej Taylorovu filozofiu pochopili v USA a v Európe, pričom v USA dokonca vyvolala vlnu nenávisti k samému Taylorovi.

Iba málo postáv intelektuálnej histórie ľudstva malo väčší vplyv ako Taylor, iba málo z nich sa stretlo s takým nepochopením ako Taylor a slová iba máloktovej z nich sa s takou vytrvalosťou nesprávne citovali. Dodnes je Taylor čiastočne ignorovaný, pretože stále pretrvávajú pohrdanie prácou, a to hlavne medzi intelektuálmi. Drucker uvádza, že najčastejšie publikovaná Taylorova analýza s názvom Prehadzovanie piesku lopatou nie je, samozrejme, tým, čo by „vzdelanec“ oceňoval, alebo čomu by dokonca pripisoval nejaký význam.

Drucker tvrdí, že Taylorova povest' utrpela predovšetkým preto, lebo využil poznanie k štúdiu práce, za čo ho odbory v tom čase preklínali a proti nemu sa rozpútala jedna z najdivokejších kampaní americkej histórie. Taylorovým zločinom bolo v očiach odborov jeho tvrdenie, že neexistuje žiadna „kvalifikovaná práca“. Pokiaľ ide o manuálne operácie, možno hovoriť iba o „práci“ a každá práca sa môže analyzovať rovnakým spôsobom. Každý robotník, ktorý je ochotný vykonávať prácu spôsobom, ktorý bol na základe analýzy určený ako optimálny, je „prvotriednym človekom“ a zasluhuje si „prvotriednu mzdu“, tzn. rovnakú ako kvalifikovaný robotník, ktorý má za sebou dlhé učňovské roky, alebo dokonca i viac.

⁴⁴ Drucker, Peter F. (1993): Postkapitalistická spoločnosť. S Předmluvou autora k českému vydání. Management Press, Praha, 1993, ISBN 80-85603-31-4, 208 str.



Taylorova axióma, že každá manuálna práca, či už je kvalifikovaná alebo nekvalifikovaná, môže sa analyzovať a organizovať prostredníctvom znalostí, sa javila jeho súčasníkom ako absurdita a mystéria remeselníckej zručnosti, sa všeobecne uznávali po mnoho a mnoho ďalších rokov. Taylor si okrem odborov popudil proti sebe aj vlastníkov najmä tvrdením, že veľký podiel prírastkov zisku dosiahnutých vedeckým riadením, by mali dostať skôr robotníci ako vlastníci. Drucker uvádza, že Taylor popudzoval vlastníkov aj tvrdením, že právomoc v závode nesmie byť založená na vlastníctve, ale jej základom môžu byť iba tie najlepšie znalosti. Inými slovami: podľa Druckera Taylor požadoval to, čo sa dnes nazýva „profesionálny manažment“ a čo bolo podľa kapitalistov 19.storočia predmetom prekliatia a „radikálnym kacírstvom“ a za čo Taylora označovali a napádali ako „strojcu problémov“ a „socialistu“. Útoky proti Taylorovi zašli až tak ďaleko, že ho vypočúvali pred sociálnym výborom americkej snemovne vo veci Taylorovej a iných sústav riadenia dielní. Jeho výpoveď pred týmto výborom neskôr vydali pod názvom O zásadách vedeckého riadenia a stala sa jedným zo základných učebných textov teórie vedeckého riadenia.

Základné princípy Taylorovho vedeckého riadenia obsahujú v rozmanitej miere prvky participatívnosti a umožňujú vedomú participáciu všetkých zúčastnených na chode a prosperite podniku alebo hospodárskej organizácie. Príkladom využitia Taylorovej teórie vedeckého riadenia, zavedenia princípov participácie do ekonomického organizmu a aplikácie znalostí na chod ekonomiky je Japonsko. Japonsko ako jedna z mála krajín sveta aplikovalo v praxi úplný duševný prevrat u zamestnancov i riadiacich pracovníkov od najnižšieho stupňa až po top-manažment. Dokonca možno povedať, že tento úplný duševný prevrat nastal u väčšiny obyvateľov Japonska a jeho výsledkom je participácia väčšiny obyvateľov Japonska na efektívnom chode a prosperite japonskej ekonomiky.

Ako príklad prvého výrazného potvrdenia Taylorových záverov o vedeckom riadení uvádza Peter Drucker obdobie druhej svetovej vojny, keď Američania nemali v podstate nijaký optický priemysel ani kvalifikovaných robotníkov v optike, ale využitím Taylorových princípov vedeckého riadenia v priebehu niekoľkých mesiacov vycvičili potrebné množstvo ľudí a dosiahli v presnej optike vyššiu kvalitu než akú mali vtedy Nemci. Drucker tiež uvádza, že Taylor výrazne ovplyvnil vznik nových ekonomických mocností, ako Japonska a krajín juhovýchodnej Ázie po druhej svetovej vojne. Všetky ranné ekonomické mocnosti modernej histórie, ako Anglicko, USA alebo Nemecko, sa konštituovali vďaka svojmu postaveniu v nových technológiách. Drucker tvrdí, že všetky ekonomické mocnosti po druhej svetovej vojne, ako Japonsko a krajiny juhovýchodnej Ázie, vďaka za svoj vzostup Taylorovmu chápaniu výcviku, ktorý im umožnil v podstate zo dňa na deň dosiahnuť s dovedy väčšinou predindustriálnymi, a preto aj lacnými pracovnými silami, produktivitu svetovej úrovne. Podľa Druckera v desaťročiach po druhej svetovej vojne sa ponímanie výcviku založené na Taylorových prístupoch stalo jediným skutočne účinným motorom hospodárskeho rozvoja.

Aplikácia Taylorovej teórie vedeckého riadenia a využívanie znalostí pri práci výbušne zvýšilo produktivitu. Celé stovky rokov, ako uvádza Drucker, sa schopnosť robotníkov vyrábať a distribuovať tovary nezvyšovala. Stroje síce zvyšovali túto kapacitu, ale robotníci sami neboli oveľa produktívnejší ako ich predchodcovia v dielnach starovekého Grécka, alebo na stavbe ciest v starovekom Ríme. Ale iba pár rokov potom, čo Taylor zaviedol aplikáciu znalostí na prácu, sa začala produktivita zvyšovať o 3.5 až 4 percentá ročne. To podľa Druckera znamená, že sa približne každých 18 rokov produktivita zdvojnásobí a od Taylorových začiatkov sa tak produktivita vo všetkých rozvinutých krajinách zvýšila päťdesiatnásobne. Táto bezprecedentná expanzia sa v rozvinutých krajinách stala základom všetkého rastu životnej úrovne a zvyšovania kvality života.

Jedným z významných zdrojov hospodárskeho zázraku Japonska a krajín juhovýchodnej Ázie je využitie filozofie participácie v hospodárskej politike týchto krajín. Participácia sa v týchto krajinách stala dôležitým zdrojom hospodárskeho rastu. Výsledkom využitia participácie ako zdroja hospodárskeho rastu v Japonsku a v krajinách juhovýchodnej Ázie je razantný nástup ekonomík týchto krajín na čelo globálnej hospodárskej súťaže a postupný presun ťažiska svetovej ekonomiky do oblasti ázijsko-pacifického regiónu. Zaujímavá je pritom skutočnosť, že hoci bol otcem myšlienky a filozofie participácie ako zdroja hospodárskeho rastu Američan Frederick Winslow Taylor, túto filozofiu naplno využilo až Japonsko a krajiny juhovýchodnej Ázie, a nie USA alebo krajiny Európy, ako by sa podľa jej pôvodu dalo predpokladať. Predovšetkým krajiny Európy, ktoré dnes v globálnej hospodárskej súťaži ťahajú za kratší koniec, môžu ľutovať, že nevyužili myšlienkový odkaz Fredericka W. Taylora, ktorý už na začiatku 20.storočia vytvoril filozofiu participácie ako zdroja hospodárskeho rastu, vhodnú pre ekonomiky vstupujúce do 21.storočia. Taylor tak umožnil predovšetkým Japonsku ešte pred koncom 20.storočia vytvoriť model prosperujúcej ekonomiky súci na vstup do 21.storočia.

V súčasnosti sme svedkami využívania Taylorovej teórie vedeckého riadenia vo viacerých, ešte donedávna zaostalých krajinách Ázie. Taylorova filozofia aplikácie znalostí a participácie ako zdroja hospodárskeho rastu stojí pri zrode perspektívne ekonomicky najsilnejšieho regiónu na svete, vytvárajúceho sa okolo rýchlo rastúcich a expandujúcich ekonomík Japonska, krajín juhovýchodnej Ázie a Číny. Ekonomický rast týchto krajín je založený na možnosti participácie čo najväčšieho množstva ich obyvateľov na prosperite jednotlivých ekonomík. Pozoruhodné je, že tento ekonomický rast je založený na využití Taylorovho odkazu, ktorý sa stále ignoruje napríklad v krajinách strednej a východnej Európy, ktoré prechádzajú obdobím transformácie s cieľom zvýšiť výkonnosť svojich ekonomík. Prebiehajúca transformácia ekonomík krajín strednej a východnej Európy si pritom priamo žiada využitie Taylorovho odkazu a kombinácie Taylorovej teórie vedeckého riadenia, jeho filozofie participácie ako zdroja hospodárskeho rastu a aplikácie znalostí v ekonomike spolu s prechodom na moderné informačné technológie.

Hoci po zmene systému v roku 1989 sa v krajinách strednej a východnej Európy deklaroval sociálny zmier, čo umožňovalo využiť participáciu ako zdroj hospodárskeho rastu týchto krajín, nakoniec sa presadil taký model ekonomickej a spoločenskej transformácie, ktorý umožňuje z desiatich obyvateľov zbohatnúť a zvýšiť si životnú úroveň jednému, avšak na úkor schudobnenia a zníženia životnej úrovne ostatných deviatich. Výsledkom tohoto modelu transformácie je prudká sociálna diferenciácia, mnohonásobne vyššia ako vo vyspelých priemyselných štátoch sveta, narastanie sociálnych nerovností a rast sociálnej nestability prejavujúcej sa v rastúcej hrozbe štrajkov a mzdových požiadaviek.



Model transformácie, ktorý sa v krajinách strednej a východnej Európy uskutočňuje v súčasnosti, popiera akúkoľvek možnosť využiť participáciu a aplikácie znalostí v ekonomike ako zdrojov hospodárskeho rastu. Oproti tomu napríklad ekonomická reforma prebiehajúca v Číne, ktorú odštartovali z rovnakého východiskového stavu ako ekonomickú reformu v krajinách strednej a východnej Európy, je postavená na filozofii, ktorá umožňuje z desiatich obyvateľov zbohatnúť každému podľa podielu a participácie na prebiehajúcej reforme a vytváraní bohatstva. Ekonomická reforma v Číne tak jednoznačne využíva participáciu ako jeden zo zdrojov hospodárskeho rastu. Podobné smerovanie a výsledky ekonomickej reformy ako dosahuje Čína, možno v súčasnosti badať takisto vo Vietname.

Ostáva iba ľutovať, že Európa a najmä stredná a východná Európa, zabudla na Taylorovo posolstvo a nastúpila cestu spoločenských konfliktov, konfrontácie, nepriateľstva a sociálneho napätia namiesto možnej cesty spoločenského zmieru, spolupráce, priateľstva a sociálnej stability spojenej s možnosťou participácie každého obyvateľa na vytváraní svojej ekonomickej prosperity celej krajiny.

Súčasným hospodárskym problémom krajín strednej a východnej Európy spojeným s rastom sociálnej, ekonomickej a politickej nestability a celosvetovým nedostatkom a obmedzenosťou surovínových, energetických, finančných a iných zdrojov však ukazujú na potrebu zmeny základnej filozofie ekonomickej i spoločenskej transformácie v krajinách strednej a východnej Európy a na potrebu i nevyhnutnosť využiť iné nekonvenčné zdroje hospodárskeho rastu a spoločenského rozvoja. Jedným z takýchto využiteľných zdrojov hospodárskeho rastu je participácia a aplikácia znalostí v ekonomike. Práve participácia ako možný zdroj hospodárskeho rastu je veľkou a nevyužitou rezervou transformujúcich sa ekonomík krajín strednej a východnej Európy. Participácia je takisto zdroj, ktorého má každá krajina, a teda aj krajiny strednej a východnej Európy, dostatok a ktorý môže zmeniť úpadok alebo stagnáciu ekonomiky na rýchly hospodársky rast.

Ekonomická sústava Tomáša Baťa

Tomáš Baťa (1876-1932) bol český podnikateľ a priemyselník. Vytvoril svoju vlastnú sústavu podnikania, v ktorej adaptoval prvky Fordovej národohospodárskej sústavy. Jeho podnikateľská sústava bola založená na vytváraní trhov prostredníctvom vysokých miezd, znižovaní cien výrobkov prostredníctvom inovácií a chápaní podnikania ako služby človeku.

Po jeho smrti v roku 1932 jeho sústavu podnikania ďalej rozvíjal jeho nevlastný brat Ján Antonín Baťa (1896-1965).

Sústava podnikania Tomáša Baťa bola popísaná v množstve kníh⁴⁵. V roku 1932 bola vydaná kniha jeho úvah a prejavov pod názvom Úvahy a projevy. Svazek I. Mé začátky⁴⁶ (1932). Druhý diel už nevyšiel z dôvodu jeho tragickej smrti.

Jeho brat Ján Antonín Baťa vydal v roku 1936 svoje prejavy a články v knihe pod názvom Spolupráca⁴⁷ (1936) a v roku 1938 vydal víziu rozvoja ekonomiky Československa pod názvom Budujeme štát pre 40.000.000 ľudí⁴⁸ (1938).

Podnikanie v systéme Baťovcov rovnako ako v systéme Henryho Forda bolo založené na inováciách, ktoré pretvárali hmotiu a slúžili ľuďom. Ján A. Baťa v tejto súvislosti uvádzal, že podnikanie je boj s hmotou práve tak ako s pomermi a nevedomosťou, vlastnou i cudzou, a niekedy aj so zlou vôľou⁴⁹. Tento boj, ktorý je vlastne bojom o život a spôsob života u jednotlivca práve tak ako u štátu, nebol nikdy ľahký. Zvíťazí ten, kto si vypracoval takú povahu, že dokáže vydržať, že vie nielen vynaliezať dobré myšlienky, ale tiež ich aj uskutočniť⁵⁰.

Futurologia Ossipa K. Flechtheima ako východisko vytvorenia etickej budúcnosti

Futurologia ako veda o budúcnosti bola navrhnutá Ossipom K. Flechtheimom v roku 1942⁵¹. Flechtheim tento pojem prvýkrát použil v súkromnej korešpondencii.⁵²

Pojem futurologia vznikol spojením latinského slova futurum, čo znamená budúce a gréckeho slova logos, čo znamená veda. Futurologia ako veda vznikla ako súčasť novovytváranej paradigmy informačného veku.

V decembri roku 1945 publikoval Flechtheim článok o budúcnosti Teaching the Future⁵³ v časopise Journal of Higher Education.

Pojem futurologia ako i návrh jej konceptu prezentoval Ossip K. Flechtheim v dvoch článkoch Futurology - A New Science ?⁵⁴ a Futurology - A Science of Probability⁵⁵, ktoré boli publikované v roku 1949 v amerických časopisoch Forum a

⁴⁵ Pagáč, Jaroslav (1926): Tomáš Baťa a 30 let jeho podnikatelské práce. "Sfinx", Praha, 1926, 328 str.

⁴⁶ Baťa, Tomáš (1932). Úvahy a projevy. Svazek I. Mé začátky. Nakladem vlastním, Zlín, 1932, 328 str., Baťa, Tomáš (1990): Úvahy a projevy, Institut řízení, Praha 1990, ISBN 80-7014-024-0, 256 str.

⁴⁷ Baťa, J. A. (1936). Spolupráce. Výbor z článku a projevu v letech 1920 – 1936. Nakladatelství Tisk S. SR. O. ve Zlíne. Zlín, 1936, 208 str.

⁴⁸ Baťa, J. A. (1938): Budujeme stát pro 40,000.000 lidí. II: rozšířené a doplnené vydání. Nakladatelství „Tisk“, Zlín, 1938, 190 str.

⁴⁹ Baťa, J. A. (1936). Spolupráce. Výbor z článku a projevu v letech 1920 – 1936. Nakladatelství Tisk S. SR. O. ve Zlíne. Zlín, 1936, 208 str.

⁵⁰ Tamtiež.

⁵¹ Kessler, Mario (2007): Ossip K. Flechtheim. Politischer Wissenschaftler und Zukunftsdenker (1909-1998). Zeithistorische Studien. Herausgegeben vom Zentrum für Zeithistorische Forschung Potsdam. Band 41. Bohlau Verlag GmbH and Cie, Köln Weimar Wien, Köln

⁵² Tamtiež

⁵³ Flechtheim, Ossip K. (1945): Teaching the Future. In: Journal of Higher Education, Volume 16, December 1945, Flechtheim, Ossip K. (1966): Teaching the Future. In: Flechtheim, Ossip, K. (1966): History and Futurology. With Foreword by Robert Jungk. Anton Hein Verlag, Meisenheim am Glan

⁵⁴ Flechtheim, Ossip K. (1949): Futurology - the New Science ? In: Forum, 1949



Midwest Journal. V týchto článkoch uviedol prvýkrát pojem futurologia a načrtol základné charakteristiky futurologie ako vedy o budúcnosti. Obidva články boli v roku 1966 znovu opublikované vo Flechtheimovej knihe *History and Futurology*⁵⁶. Predslov k tejto knihe napísal ďalší významný futuroológ Robert Jungk⁵⁷.

Flechtheim sa zaoberal futurologiou v knihách *History and Futurology*⁵⁸, ktorú publikoval v roku 1966, *Futurologie. Der Kampf um die Zukunft*⁵⁹, ktorú publikoval v roku 1968, *Futurologie. Möglichkeiten und Grenzen*⁶⁰, ktorú publikoval v roku 1968, *Futurologie als „Dritte Kraft“*⁶¹, ktorú publikoval v roku 1973, *Zeitgeschichte und Zukunftspolitik*⁶², ktorú publikoval v roku 1974, *Der Kampf um die Zukunft. Grundlagen der Futurologie*⁶³, ktorú publikoval v roku 1980, *Ist die Zukunft noch zu retten?*⁶⁴, ktorú publikoval v roku 1987.

Flechtheim sa ďalej zaoberal futurologiou v článkoch, a to v článku *Futurology. The New Science of Probability*⁶⁵, ktorý bol prvýkrát publikovaný v roku 1949, v roku 1966 vo Flechtheimovej knihe *History and Futurology* a neskoršie vyšiel ako súčasť Tofflerovej knihy *The Futurists* vydané v roku 1972, v článku *Is Futurology Answer to the Challenge of the Future?*⁶⁶, ktorý vyšiel v knihe editorov Roberta Jungka a Johanna Galtunga *Mankind 2000*⁶⁷, ktorá obsahovala príspevky z prvej svetovej futurologickej konferencie a tiež v encyklopedickom hesle *Futurology*⁶⁸ v *Historische Wörterbuch der Philosophie*, publikovanom v roku 1972 v Bazileji.

Futurologia, ako veda o budúcnosti, podľa Flechtheima zahŕňa:

- všetky typy prognóz, projekcií, lineárneho programovania, atď.,
- všetky plánovacie procedúry v ekonómii, vzdelávaní, doprave, atď.,
- vyhodnocovanie cieľov, noriem, a hodnôt vzťahujúcich sa k budúcnosti.⁶⁹

Takto definovaná futurologia pod bodom 1. predstavuje čistú vedu, pod bodom 2. sa približuje aplikovanej vede a pod bodom 3. sa približuje filozofii⁷⁰.

Flechtheim navrhol futurologiu ako vedu o budúcnosti. Hovorí, že teraz nadišla hodina futurologie⁷¹.

Evolúcia archeológie, geológie, histórie, antropológie, ekonómie, sociológie pripravila pôdu pre vznik vedy o predvídaní⁷². Futurologia musí pokračovať v niektorých integračných funkciách, ktoré predtým patrili filozofii a sociológii⁷³. Futurologia má teda prebrať úlohu akejsi metavedy, ktorú v určitých časových obdobiach vždy predstavovala niekto z vied alebo si aspoň takéto postavenie nárokovala.

⁵⁵ Flechtheim, Ossip K. (1949): *Futurology - the Science of Probability*. In: *Midwest Journal*, 1949

⁵⁶ Flechtheim, Ossip, K. (1966): *History and Futurology*. With Foreword by Robert Jungk. Anton Hein Verlag, Meisenheim am Glan

⁵⁷ Jungk, Robert (1966): Foreword. In: Flechtheim, Ossip, K. (1966): *History and Futurology*. With Foreword by Robert Jungk. Anton Hein Verlag, Meisenheim am Glan

⁵⁸ Flechtheim, Ossip, K. (1966): *History and Futurology*. With Foreword by Robert Jungk. Anton Hein Verlag, Meisenheim am Glan

⁵⁹ Flechtheim, Ossip K. (1968): *Futurologie. Der Kampf um die Zukunft*. Brockhaus Verlag, Flechtheim, Ossip K. (1970) (1971): *Futurologie. Der Kampf um die Zukunft*. Verlag Wissenschaft und Politik, Köln, Flechtheim, Ossip K. (1972): *Futurologie. Der Kampf um die Zukunft*. Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt

⁶⁰ Flechtheim, Ossip K. (1968): *Futurologie. Möglichkeiten und Grenzen*. Heinrich Heine Verlag, Edition Voltaire, Frankfurt am Mein

⁶¹ Flechtheim, Ossip K. (1973): *Futurologie als „Dritte Kraft“*. Verlag die Arche, Zurich

⁶² Flechtheim, Ossip K. (1974): *Zeitgeschichte und Zukunftspolitik*. Hoffman und Campe, Hamburg

⁶³ Flechtheim, Ossip K. (1980): *Der Kampf um die Zukunft. Grundlagen der Futurologie*. J. H. W. Dietz Nacht Verlag, Bonn, Berlin

⁶⁴ Flechtheim, Ossip K. (1987): *Ist die zukunft noch zu retten?* Hoffman und Campe, Hamburg

⁶⁵ Flechtheim, Ossip K. (1966): *Futurology. The New Science of Probability*. In: Flechtheim, Ossip, K. (1966): *History and Futurology*. With Foreword by Robert Jungk. Anton Hein Verlag, Meisenheim am Glan, Flechtheim, Ossip K. (1972): *Futurology. The New Science of Probability*. In: Toffler, Alvin (editor) (1972): *The Futurists*. Random House, New York, New York

⁶⁶ Flechtheim, Ossip K. (1969): *Is Futurology the Answer to the Challenge of the Future?* In: Jungk, Robert, Galtung, Johann (editors) (1969): *Mankind 2000*. Norwegian Universities Press, Oslo, George Allen and Unwin, Limited, London

⁶⁷ Jungk, Robert, Galtung, Johann (editors) (1969): *Mankind 2000*. Norwegian Universities Press, Oslo, George Allen and Unwin, Limited, London

⁶⁸ Flechtheim, Ossip K. (1972): *Futurology*. In: *Historisches Wörterbuch der Philosophie*. Schwabe and Co. Verlag, Basel

⁶⁹ Flechtheim, Ossip K. (1969): *Is Futurology the Answer to the Future?* In: Jungk, Robert, Galtung, Johan (editors) (1969): *Mankind 2000*. Institute Fur Zukunftsfragen, Vienna, Mankind 2000, London, International Peace Research Institute, Oslo, Universitetsforlaget, Oslo, Allen and Unwin, London

⁷⁰ Tamtiež

⁷¹ Flechtheim, Ossip K. (1966): *History and Futurology*. With Foreword by Robert Jungk. Verlag Anton Hein KG, Meisenheim an Glan

⁷² Tamtiež.

⁷³ Tamtiež.

Podľa Flechtheima futurologia nie je ani tak novou a špeciálnou oblasťou poznania, ako skôr predstavuje novú syntézu rôznych údajov a môže byť chápaná ako projektovanie histórie do nového časového rámca⁷⁴.

Flechtheim naprojektoval futurologiu ako protiváhu ideológie. Uvádza, že ideológia je ospravedlňovaním existujúceho spoločenského poriadku⁷⁵. Futurologia naopak zdôrazňuje tvorivú funkciu radikálneho kriticismu, zameraného proti status quo. Jej vízia budúceho sveta je vždy otvorená, mnohotvárna a rozporná, plná možností a cieľov⁷⁶.

Pri vytváraní konceptu futurologie Flechtheim vychádzal z nasledovných postulátov⁷⁷:

- Svet je dynamický, mení sa vo svojich základných štruktúrach a produkuje nové.
- Určité základné štruktúry zmien možno aspoň čiastočne poznať.
- Smer a tempo zmien môže byť niekde v hrubých rysoch predvídané.
- Taktiež rozporné prognózy a projekcie majú svoju cenu - môžu prispieť k objasneniu problémov a kríz a môžu byť aj čiastočne správne (špecifikácie týkajúce sa času, priestoru, skupiny, atď. alebo stupňa pravdepodobnosti).
- V tomto rámci spočíva sloboda voľby a možnosť realizácie.
- Poznaním nutného, možného a žiaduceho sa utvára budúcnosť.

Podľa Flechtheima futurologia musí vyriešiť päť naliehavých problémov, ktoré ohrozujú ľudstvo - musí prispieť k likvidácii vojen a k upevneniu mieru, k odstráneniu hladu a biedy a k stabilizácii počtu obyvateľstva, k odstráneniu vykorisťovania a útlaku a k demokratizácii štátu a spoločnosti, k skoncovaniu s devastáciou prírody a k zabezpečeniu ochrany prírody a človeka pred nim samotným, k odbúraniu odcudzenia a k vytvoreniu nového tvorivého človeka (homo humanus)⁷⁸.

Flechtheim uvádza, že naša civilizácia si musí vybrať medzi rozkladom a prežitím, čo závisí na výbere jedného, najoptimálnejšieho spôsobu konania z veľmi obmedzeného počtu variant konania.

Flechtheim sa odvoláva na výrok amerického filozofa Johna Deweya z roku 1922, ktorý hovoril, že nevyužívame súčasnosť pre kontrolu budúcnosti. Využívame predvídanie budúcnosti pre zdokonaľovanie a rozvíjanie súčasnej činnosti⁷⁹.

Etická trhová ekonomika

Etická trhová ekonomika Hazel Hendersonovej

Hazel Hendersonová (1933) je americkou ekonómkou a futurologičkou. Je profesorkou ekonómie a predstaviteľkou teoretickej školy novej ekonómie. Zaoberá sa posunom paradigiem v ekonómii.

Hendersonová je konzultantkou o trvalo udržateľnom rozvoji vo viac ako tridsiatich krajinách.

Je spoluautorkou a spolueditorkou prvej správy Global Commission to Fund the United Nations - Globálnej komisie pre financovanie OSN, ktorá bola nazvaná The United Nations at Fifty: Policy and Financing Alternatives - OSN v päťdesiatke: Politika a alternatívy financovania.

Je členkou predstavenstva Worldwatch Institute a Svetovej komisie pre financovanie OSN. Žije v St. Augustine, Florida, USA

Je autorkou, spoluautorkou alebo editorkou kníh Creating Alternative Futures⁸⁰ (1978, 1996), The Politics of the Solar Age⁸¹ (1981, 1988), The United Nations: Policy and Financing Alternatives (1995, 1996), Paradigms in Progress⁸² (1991, 1995), Building a Win-Win World⁸³ (1996), Redefining Wealth and Progress (1990), Beyond Globalization. Shaping a Sustainable Global Economy⁸⁴ (1999), Calvert-Henderson Quality of Life Indicators. A New Tool for Assessing National Trends⁸⁵ (co-author) (2000).

V roku 1996 vytvorila novú skupinu indikátorov Country Futures Indicators ako alternatívu k HDP. Tieto indikátory boli pomenované ako Calvert-Hendersonovej indikátory kvality života - Calvert-Henderson Quality-of-Life Indicators.

Hendersonová prednáša na Schumacher College vo Veľkej Británii a na University of California v Santa Barbare a v Berkeley v USA.

Od roku 1997 sa zúčastňuje konferencie FORUM 2000 v Prahe, ktorú poriada český prezident Václav Havel a nositeľ Nobelovej ceny za mier Elie Wiesel. Hendersonová sa vo svojich knihách zaoberá príčinami súčasnej krízy spoločnosti a

⁷⁴ Tamtiež

⁷⁵ Tamtiež.

⁷⁶ Tamtiež.

⁷⁷ Flechtheim, Ossip K. (1971): Futurologie. Der Kampf um die Zukunft. Verlag Wissenschaft und Politik, Koln

⁷⁸ Tamtiež

⁷⁹ Flechtheim, Ossip K. (1966): History and Futurology. With Foreword by Robert Jungk. Verlag Anton Hein KG, Meisenheim an Glan

⁸⁰ Henderson, Hazel: Creating Alternative Futures. The End of Economics. Foreword by E.F.Schumacher. New Foreword by Elise Boulding. Kumarian Press, New York 1996 (1978)

⁸¹ Henderson, Hazel: The Politics of the Solar Age. Alternatives to Economics. Doubleday, Anchor, New York 1981

⁸² Henderson, Hazel: Paradigms in Progress. Life Beyond Economics. Knowledge Systems, Inc., Indianapolis 1991

⁸³ Henderson, Hazel: Building a Win-Win World. Life Beyond Global Economic Warfare. Berrett-Koehler Publishers, Inc. San Francisco 1996

⁸⁴ Henderson, Hazel: Beyond Globalization. Shaping a Sustainable Global Economy. Kumarian Press Inc., West Hartford, Connecticut 1999

⁸⁵ Henderson, Hazel, Lickerman, Jon, Flynn, Patricie (editors): Calvert-Henderson Quality of Life Indicators. A New Tool for Assessing National Trends. Calvert Group, Ltd., Bethesda, Maryland 2000

civilizácie, ktoré vidí najmä v paradigmatických východiskách dnešného ekonomického modelu a nesúlade tohoto modelu s realitou súčasnej civilizácie. Presadzuje etické princípy vo fungovaní trhu a koncepciu trvalo udržateľného rozvoja.

Hazel Hendersonová v knihe *Budovanie sveta*, v ktorom sú všetci víťazmi – *Building a Win-Win World*⁸⁶, uvádza že táto kniha je pokusom o pokračovanie dekonštrukcie ekonomistickej - konkurenčnej - konfliktnej paradigmy a vytvorenie nových platforiem pre akciu.

My všetci vytvárame nový jazyk kvality života, tvrdí Hendersonová. Poukazuje na to, že súčasná disfunkčná ekonomická paradigma stále kontroluje rozpravu, na čo netreba ani na chvíľu zabudnúť a ekonómovia sú stále myšlienkovou políciou.

Ekonómia je podľa Hendersonovej najrezistentnejším vedným odborom a pritom primárnym vedným odborom industriálneho rozvoja, ktorý sa stal synonymom pre ekonomický rozvoj a ekonomizmus.

Ekonomická paradigma podľa Hendersonovej vidí ekonómiu ako primárne hľadisko verejnej politiky, tak ako aj individuálnej a verejnej voľby.

Tak sa ekonómia stala najsilnejším vedným odborom, ktorý celkom ovláda politický proces od druhej svetovej vojny v každej krajine sveta. Hendersonová chce detronizovať ekonómiu ako predominantný nástroj politickej analýzy globálneho ekonomického konfliktného systému, pričom podľa nej je naša globálna budúcnosť multidisciplinárna, kooperatívna a dúhovo zafarbená.

Hendersonová v knihe *Budovanie sveta*, v ktorom sú všetci víťazmi pojednáva o strete a kolízii dvoch paradigiem - paradigmy ekonomického rastu a vynárajúcej sa paradigmy trvalo udržateľného rozvoja⁸⁷.

Hazel Hendersonová vidí jeden zo základných nedostatkov súčasnej ekonomie v zanedbávaní očividnej skutočnosti, že ľudská činnosť prebieha vo vnútri spoločnosti a, že spoločnosť je súčasťou ekosystému.

Ekonomická činnosť je podľa Hendersonovej umožňovaná a možno povedať dotovaná samotnou spoločnosťou, a to najmä neplatenou činnosťou, ako je práca v domácnosti, výchova detí, vzájomná pomoc a starostlivosť o starých a chorých.

Tejto činnosti, ekonómami ignorovanej a pritom nevyhnutnej pre fungovanie ekonomiky v užšom zmysle, hovorí Hendersonová ekonomika lásky - love economy. Ekonomikou lásky sa zaoberajú predovšetkým ženy.

Rovnako tak je podľa Hendersonovej ekonomika dotovaná zo strany prírody. Príroda poskytuje rad neplatených služieb, od rozkladu humusu cez samočistenie vody až po reguláciu klímy.

Túto dvojité dotáciu podľa Hendersonovej ekonomická teória ignoruje.

Hendersonová ako ďalší nedostatok vidí rastúci tlak ekonomiky na sociálne a ekologické podporné systémy, ktoré sa pod týmto tlakom rúcajú, pričom dotácie do týchto systémov klesajú. Vláda je potom nútená vydávať stále viac prostriedkov na políciu, aby kontrolovala stále rastúcu zločinnosť, na sociálnu podporu osamotených rodičov, na čistiarne odpadových vôd či na asanáciu kontaminovaných oblastí. Rastúce vládne výdaje sa nakoniec podľa Hendersonovej odrazia v inflácii.

Ďalšou príčinou inflácie je potom podľa Hendersonovej vyčerpanie zdrojov. Ukazuje to na tom, že keď prvýkrát v USA objavili ropu, stačilo zatlačiť trúbku do zeme a ropa tryskala von. Dnes sa musí stavať ropovod až na Aljašku a to stojí stovky a stovky miliárd dolárov a táto cena sa potom odrazí v cenách všetkého, čo sa z ropy vyrába.

Hendersonová tiež tvrdí, že nadnárodné firmy dominujú na trhu, pretože neplatia plnú cenu dopadu svojej činnosti na životné prostredie. Ako príklad uvádza dovoz tovarov často z veľkej vzdialenosti, kde tieto spoločnosti využívajú štátom dotovanú cestnú infraštruktúru a lacný benzín, do ktorého ceny neboli započítané škody, ktoré automobilová doprava spôsobuje ľuďom i prírode.

Hendersonová tvrdí, že až sa vymyslí lepšie účtovníctvo, ktoré by bralo do úvahy škody na životnom prostredí, a nadnárodné firmy budú musieť zahrnúť do rozpočtu plnú cenu dopravy a energie, ktorú využívajú, hneď sa stanú ich tovary drahšími a ukáže sa, že ich efektívnosť bola iba zdanlivá, spôsobená skresľujúcim ekonomickým hodnotením.

Hendersonová zastáva názor, že cieľom spoločnosti i jednotlivcov by mal byť rozvoj. Pod rozvojom chápe postup k niečomu vyššiemu, k väčšej múdrosti, vyrovnanosti, sile, zdraviu atď. Tvrdí však, že sme zamenili ciele a prostriedky a ekonómi nám povedali, že prostriedkom pre dosiahnutie uvedených cieľov je rast, a preto sme o tento rast začali usilovať a pritom sme zabudli prečo vlastne a dnes sa cieľom stal rast samotný.

Hendersonová vidí ako významný problém problém indikátorov. Sama je autorkou resp. spoluautorkou nových indikátorov ako Future Country Indicators alebo Calvert-Henderson Indicators of Quality of Life.

Hendersonová vychádza z toho, že hlavný súčasný indikátor HDP neplní svoj účel, a preto treba vyvinúť indikátory nové, ktoré by lepšie a presnejšie ukazovali stav spoločnosti, v ktorom sa nachádza. Hendersonová uvádza, že hrubý národný produkt je iba súčtom služieb a výrobkov vyprodukovaných v danom roku.

Aby sme zistili, ako na tom skutočne sme, potrebujeme podľa nej, radu ďalších indikátorov a štatistík, ktoré nepochádzajú od ekonómov, ako je kojenecká úmrtnosť, znečistenie ovzdušia, rýchlosť vymierania biologických druhov alebo počty knižníc a múzeí.

Užitočným indikátorom podľa Hendersonovej je tiež efektívnosť využívania energie a stupeň nerovnosti dôchodkového rozdelenia, pretože v mnohých krajinách spolu s rastúcim hrubým národným produktom stúpa tiež rozdiel medzi chudobnými a bohatými.

Hendersonová tvrdí, že ak používame jediný indikátor pokroku, to je to isté, ako keby lekár usudzoval o zdraví alebo chorobe výhradne tým, že by meral krvný tlak a s takýmto lekárom by bol spokojný asi málokto.

Hendersonová sa tiež zaoberá vytváraním nestability v ekonomike a spoločnosti. Vidí prepojenosť súčasného ekonomického modelu s nestabilitou v rámci jednotlivých ekonomík a tiež aj nestabilitou globálneho systému planéty.

Hendersonová tvrdí, že tieto nestability môžu byť všetky vysvetlené vedeckými termínmi:

⁸⁶ Henderson, Hazel: *Building a Win-Win World. Life Beyond Global Economic Warfare*. Berrett-Koehler Publishers, Inc. San Francisco 1996

⁸⁷ Tamtiež.

- V klasickej rovnovážnej termodynamike v termínoch prvého a druhého zákona termodynamiky tj. zákona zachovania energie a zákona entropie, podľa ktorých všetky ľudské bytosti a všetky živé systémy prijímajú negentropiu / dostupné formy energie a koncentrovaných materiálov / a transformujú ju do entropického znečistenia rôznych stupňov a my môžeme merať a pozorovať tieto usporadúvajúce aktivity a neporiadok, ktorý vytvárajú niekde inde (napr. štruktúrovanie európskych krajín v ich koloniálnej perióde za cenu väčšieho spoluvytvárania neporiadku v ich kolóniách).
- V termínoch biológie a evolučného princípu, čo znamená kompromisy medzi dlhodobou stabilitou a štruktúrou a adaptáciou a adaptabilitou.
- V termínoch všeobecnej systémovej teórie, napr. fenomén suboptimalizácie resp. optimalizácie subsystémov.
- V termínoch ekológie, ako zneužívanie princípu vzájomnej prepojenosti ekosystémov a celej biosféry, čo znamená nepretržité cyklenie všetkých zdrojov, prvkov, materiálov, energie a štruktúr. Táto vzájomná prepojenosť všetkých subsystémov na planéte Zem je omnoho viac fundamentálna ako vzájomná závislosť ľudí, národov, kultúr, technológií atď.

Hendersonová tiež uvádza základné princípy, na ktorých musí byť vybudovaný nový svetový poriadok, pričom tieto princípy by podľa nej mali začať byť vyčísľované v indikátoroch rozvoja, ktoré budú prekračovať indikátor HNP ako napr. PQLI (fyzická kvalita života) alebo BHN (základné ľudské potreby). Navrhované princípy sú nasledovné:

- hodnota všetkých ľudských bytostí,
- právo na uspokojenie základných ľudských potrieb (fyzických, psychologických a metapsychických) všetkých ľudských bytostí,
- rovnosť príležitostí pre sebarozvoj pre všetky ľudské bytosti,
- uznanie, že tieto princípy a ciele musia byť dosiahnuté v rámci ekologickej tolerancie krajiny, morí, vzduchu, lesov a maximálne únosnej kapacity biosféry,
- uznanie, že všetky tieto princípy musia byť aplikované s dôrazom na budúce generácie ľudí a ich biosférické životopodporné systémy a musia zahŕňať rešpekt k všetkým formám života ako i k Zemi samotnej.

Hendersonová tvrdí, že historicky, ľudský rozvoj môže byť vnímaný ako množstvo lokálnych experimentov vytvárania spoločenských poriadkov rôznych podôb, ale obvyčajne založených na parciálnych konceptoch, čo znamená, že tieto spoločenské poriadky pracovali pre niektorých ľudí a na náklady ďalších ľudí a boli založené na exploatacii prírody. Okrem toho pracovali v krátkych termínoch a horizontoch, aj keď sa zdalo, že zaniknú v dlhodobých horizontoch.

Hendersonová uvádza tiež základné trendy budúceho vývoja spoločnosti a civilizácie v dlhodobom horizonte:

- Globálny prechod do Solárneho veku.
- Akcelerujúca globalizácia evidentná vo sférach bankovníctva a financií, satelitných telekomunikácií, komputizácií, leteckej doprave, militarizácie a zrýchľujúcich sa technologických inovácií.
- Očakávanie rastu turbulencií a nových nestabilití.
- Očakávanie, že väčšina zmien, ktorých sme svedkami, sú zmenami ireverzibilnými.
- Väčšina našich konceptuálnych nástrojov, ktorými mapujeme tieto zmeny, ako ekonomické tak aj konvenčné vedecké prístupy, sú stále postavené na Newtonových ideách a reverzibilných modeloch hnacej sily v Univerze ako hodinovom stroji. Preto môžeme tiež očakávať narastajúci šok z budúcnosti aj v predtým stabilných oblastiach našich osobných a politických životov a životov inštitúcií.

Etická trhová ekonomika projektu Milénium

Najväčším futurologickým a zároveň spoločenskovedným projektom súčasnosti je The Millennium Project, ktorý prebieha od roku 1987 a každoročne vydáva správu State of the Future.

Tento projekt je organizovaný ako globálna výskumná futurologická sieť prepojená výskumnými uzlami, ktorých počet sa v súčasnosti blíži číslu 40.

Projekt bol koordinovaný Americkou radou pre Univerzitu OSN – American Council for United Nations University, neskôršie Svetovou federáciou asociácií OSN WFUNA a teraz funguje ako samostatná organizácia. Správa 2012 State of the Future⁸⁸ má dohromady 10000 strán kumulatívneho futurologického výskumu dohromady sa od roku 1987 zúčastnilo na projekte asi 3000 participantov z celého sveta.

Projekt predstavuje zároveň najväčší futurologický globálny think tank na svete.

The Millennium Project prebiehal od roku 1996 pod patronátom Americkej rady pre Univerzitu OSN - American Council for The United Nations University, ktorá celý projekt koordinovala v spolupráci so Smithsonian Institution vo Washingtone a The Futures Group International a zabezpečila prípravné práce projektu, ktoré začali v roku 1992. Od roku 2009 funguje projekt samostatne.

Projekt je sponzorovaný korporáciami ako napr. Deloitte and Touche, Hughes Space and Communications, United Nations University, Smithsonian Institution, General Motors, Motorola alebo Monsanto Company, nadáciami napr. Alan F. Key and Hazel Henderson Foundation for Social Inovation, Rockefeller Foundation, a ďalšími inštitúciami ako napr. U.S. Army Environmental Policy Institute alebo U.S. Department of Energy.

⁸⁸ Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J., Florescu, Elizabeth (2010): 2010 State of the Future. The Millennium Project, Washington, D.C.

Projekt predstavuje globálnu sieť a globálny think tank viac ako 3000 futuroológov, vedcov, predstaviteľov byznisu a politikov, ktorí odhadujú budúcnosť ľudstva, vyhodnocujú politiky a dokumentujú rad pohľadov na problémy a príležitosti, ktorým bude ľudstvo čeliť na prahu nového milénia.

Projekt spája informovaných, vnímavých a imaginatívnych jedincov a inštitúcie celého sveta, ktorí spolupracujú na výskume, robení interview a vypracovaní správ. Projekt nie je jednorázovou štúdiou, ale vytvára nepretržitú kapacitu pre rozsiahle úvahy o budúcnosti ľudstva.

The Millennium Project je organizovaný v podobe uzlov - nodes a je koordinovaný riadiacou radou - The Planning Committee. V súčasnej dobe sa na projekte podieľajú uzly reprezentujúce Čínu, Ruskú federáciu, Egypt, Južnú Ameriku, Strednú Európu, Južný Pacifik, Indiu, Irán, Veľkú Britániu, Taliansko a Japonsko a ďalšie. Viaceré uzly sú v štádiu prípravy a k projektu sa postupne pripájajú. Súčasťou stredo európskeho uzlu sú aj Česká republika a Slovenská republika.

Každoročne projekt publikuje správu Stav budúcnosti, ktorá zahŕňa výsledky projektu, scenáre a vízie budúceho vývoja, inovujúce spätné väzby a poskytuje mechanizmy pre kumulatívne myslenie o budúcnosti.

V rámci projektu bolo doteraz publikovaných pätnásť správ Stav budúcnosti:

- Stav budúcnosti 1997 - Implikácie pre akcie dnes – 1997 State of the Future - Implications for Action Today⁸⁹,
- Stav budúcnosti 1998 - Problémy a príležitosti - 1998 State of the Future Issues and Opportunities⁹⁰,
- Stav budúcnosti 1999 - Výzvy, ktorým čelíme na prahu nového milénia – 1999 State of the Future - Challenges We Face at the Millennium⁹¹,
- Stav budúcnosti na prelome milénií - State of the Future at the Millennium⁹²,
- Stav budúcnosti 2001 - 2001 State of the Future⁹³,
- Stav budúcnosti 2002 - 2002 State of the Future⁹⁴,
- Stav budúcnosti 2003 - 2003 State of the Future⁹⁵,
- Stav budúcnosti 2004 - 2004 State of the Future⁹⁶,
- Stav budúcnosti 2005 - 2005 State of the Future⁹⁷,
- Stav budúcnosti 2006 - 2006 State of the Future⁹⁸,
- Stav budúcnosti 2007 - 2007 State of the Future⁹⁹,
- Stav budúcnosti 2008 - 2008 State of the Future¹⁰⁰,
- Stav budúcnosti 2009 - 2009 State of the Future¹⁰¹,
- Stav budúcnosti 2010 – 2010 State of the Future¹⁰²,
- Stav budúcnosti 2011 – 2011 State of the Future¹⁰³,
- Stav budúcnosti 2012 – 2012 State of the Future¹⁰⁴.

89 Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J. (1997): 1997 State of the Future. Implications for Action Today. American Council for the United Nations University, Washington, D.C.

90 Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J. (1998): 1998 State of the Future. Issues and Opportunities. American Council for the United Nations University, Washington, D.C.

91 Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J. (1999): 1999 State of the Future. Challenges We Face at the Millennium. American Council for the United Nations University, Washington, D.C.

92 Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J. (2000): State of the Future at the Millennium. American Council for the United Nations University, Washington, D.C.

93 Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J. (2001): 2001 State of the Future. American Council for the United Nations University, Washington, D.C.

94 Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J. (2002): 2002 State of the Future. American Council for the United Nations University, Washington, D.C.

95 Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J. (2003): 2003 State of the Future. American Council for the United Nations University, Washington, D.C.

96 Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J. (2004): 2004 State of the Future. American Council for the United Nations University, Washington, D.C.

97 Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J. (2005): 2005 State of the Future. American Council for the United Nations University, Washington, D.C.

98 Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J. (2006): 2006 State of the Future. American Council for the United Nations University, Washington, D.C.

99 Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J. (2007): 2007 State of the Future. The Millennium Project World Federation of UN Associations WFUNA, Washington, D.C.

100 Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J., Florescu, Elizabeth (2008): 2008 State of the Future. The Millennium Project World Federation of UN Associations WFUNA, Washington, D.C.

101 Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J., Florescu, Elizabeth (2009): 2009 State of the Future. The Millennium Project, Washington, D.C.

102 Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J., Florescu, Elizabeth (2010): 2010 State of the Future. The Millennium Project, Washington, D.C.

103 Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J., Florescu, Elizabeth (2011): 2011 State of the Future. The Millennium Project, Washington, D.C.

Zvláštne vydanie mileniálnej správy Stav budúcnosti - Global Challenges for Humanity¹⁰⁵ bolo vydané pre potreby Milleniálneho Valného zhromaždenia OSN, ktoré sa konalo v roku 2000 za účasti hláv štátov celého sveta.

Editormi a autormi správ sú špičkoví americkí futuroológovia Jerome C. Glenn a Theodore J. Gordon, ktorí zároveň celý projekt riadia a autormi správ je viac ako 3000 expertov z celého sveta.

Správy Stav budúcnosti obsahujú 15 výziev, ktorým musí čeliť ľudstvo na prahu nového milénia a 237 akcií, ktoré identifikovali a odporúčali experti participujúci na vypracovaní správy. Týchto 15 výziev bolo vyselektovaných na základe troch rokov prác na vypracovávaní globálnych výhľadových štúdií. Ako prvý krok v rokoch 1996-1997 bolo expertmi vybraných spolu 182 rozvojových oblastí, z ktorých bolo vyselektovaných 15 problémov a 131 akcií odporúčaných expertmi.

V rokoch 1997-1998 bolo expertmi vybraných 180 rozvojových oblastí, z ktorých bolo vyselektovaných 15 príležitostí a 213 akcií odporúčaných expertmi. A v rokoch 1998-1999 bolo 15 problémov a 15 príležitostí zlúčených do 15 výziev, ktorým musí čeliť ľudstvo na prelome milénia a 237 akcií, ktoré odporúčali experti k jednotlivým výzvam.

Následovný prehľad ukazuje 15 globálnych problémov a 15 globálnych príležitostí spojených do 15 globálnych výziev, ktorým musíme čeliť na prahu nového milénia:

- Ako môže byť dosiahnutý trvalo udržateľný rozvoj pre všetkých? Dosahovanie trvalo udržateľného rozvoja (príležitosť č.1), Rast populácie a jednotlivé ekonomiky sa nepriaznivo ovplyvňujú s kvalitou životného prostredia a prírodnými zdrojmi (problém č.7), Ekonomický rast prináša ako prísľuby tak aj hrozivé následky (problém č.12)
- Ako predchádzať konfliktom o vodu a urobiť vodu dostupnú pre každého? Čerstvá voda sa stáva vzácnosťou v určitých lokalizovaných oblastiach sveta (problém č.2)
- Ako môžu byť uvedené do rovnováhy populačný rast a využívanie zdrojov. Svetová populácia rastie najviac tam, kde ľudia môžu uspokojovať svoje životné potreby najmenej (problém č.1), Redukcia miery populačného rastu (príležitosť č.6)
- Ako skutočná demokracia vyrastá z autoritárskych režimov? Transformácia autoritárskych režimov na demokracie (príležitosť č.4)
- Ako môžu byť dlhodobé perspektívy častejšie využívané pri politickom rozhodovaní? Vzrast akceptácie globálnych dlhodobých perspektív do politického rozhodovania (príležitosť č.2)
- Ako môžu byť globalizácia a konvergencia informačných a komunikačných technológií využité pre dobro všetkých? Globalizácia konvergenzie informačných a komunikačných technológií (príležitosť č.9), Informačné technológie zahrňujú ako prísľuby tak aj hrozby (problém č.10)
- Ako môžu etické trhy podnietiť ekonomický rozvoj k redukcii medzery medzi bohatými a chudobnými? Medzera v životnej úrovni medzi bohatými a chudobnými vyzerá byť viac extrémna a viac rozdeľujúca /problém č.3/, Podporovanie ekonomického rozvoja prostredníctvom etických trhových ekonomík (príležitosť č.11)
- Čo môže byť urobené pre redukciiu hrozby nových a znovu objavujúcich sa chorôb a rastúceho počtu imúnnych mikroorganizmov? Hrozba nových chorôb a znovu objavovanie sa chorôb a imúnnych mikroorganizmov narastá (problém č.4), Pandémia HIV sa rozširuje (problém č.14)
- Ako môže byť zdokonalená schopnosť robiť správne rozhodnutia, tak ako sa inštitúcie a podstata práce mení? Schopnosť rozhodovania vyzerá byť menšia, tak ako problémy sa stávajú viac globálnymi a komplexnými v podmienkach narastania neistoty a rizika (problém č.5), Zdokonaľovanie inštitúcií (príležitosť č.15), Zmysel práce, nezamestnanosť, voľný čas, a podzamestnanosť sa menia (problém č.15)
- Ako môžu zdieľané hodnoty a nové bezpečnostné stratégie redukovať etnické konflikty a terorizmus? Terorizmus narastá čo do intenzity, rozsahu a hrozby (problém č.6), Krutosť náboženských, etnických a rasových konfliktov narastá (problém č.9), Podpora diverzity a zdieľaných etických hodnôt (príležitosť č.5), Vytvorenie stratégií pre svetový mier a bezpečnosť (príležitosť č.7)
- Ako môže vzrastajúca autonómia žien zdokonaľovať ľudské podmienky? Postavenie žien sa mení (problém č.8), Vzrastá ekonomická autonómia žien a iných skupín (príležitosť č.12)
- Ako možno predísť tomu aby sa zločin stal silnejším a sofistikovanejším globálnym podnikaním? Organizované kriminálne skupiny sa stávajú sofistikovanými globálnymi podnikmi (problém č.11)
- Ako možno bezpečnejšie uspokojovať rastúci dopyt po energii? Jadrové elektrárne po sveta zastarávajú (problém č.13), Rozvíjanie alternatívnych zdrojov energie (problém č.8)
- Aké sú najefektívnejšie cesty urýchlenia vedeckých objavov a technologických aplikácií pre zdokonalenie ľudských podmienok? Rozširovanie potenciálu pre vedecké a technologické objavy (príležitosť č.3), Vzrastajúci pokrok v biotechnológiách (príležitosť č.10), Pokračovanie sľubných kozmických projektov (príležitosť č.14),
- Ako môžu byť etické ohľady viac rutinne inkorporované do globálnych rozhodnutí? Vytvorenie globálnej etiky.

Globálne výzvy, vytvorené v rámci The Millennium Project, predstavujú najkomplexnejšiu výpoveď o smeroch vývoja, ktorými sa bude v najbližších 25 až 50 rokoch uberať globálna civilizácia.

¹⁰⁴ Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J., Florescu, Elizabeth (2011): 2011 State of the Future. The Millennium Project, Washington, D.C.

¹⁰⁵ Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J. (2000): Global Challenges for Humanity. UN Millennium Summit and Forum 2000 - Special Edition. American Council for the United Nations University, Washington, D.C. 2000

Samotný koncept výzvy v sebe zahŕňa slobodu voľby reagovať na danú problémovú oblasť a znamená vlastne problémové pole, ktoré sa v závislosti na zvládnutí resp. nevládnutí problémov, ktoré sú v ňom zahrnuté, mení buď na rozvojovú príležitosť alebo na hrozbu ďalšiemu rozvoju.

Globálne výzvy boli vytvorené v priebehu rokov 1996 až 2012 viac ako 3000 expertami z celého sveta vrátane expertov zo Slovenska a z Českej republiky a sú permanentne aktualizované.

Globálne výzvy projektu Milénium zahŕňajú:

- **Udržateľný rozvoj - Ako môže byť dosiahnutý udržateľný rozvoj pre každého ?** Neudržateľný rast je dnes najväčšou hrozbou pre budúcnosť ľudstva po odstránení hrozby jadrovej vojny. V súčasnej dobe miliardy ľudí sú odsúdené žiť v chudobe bez udržateľného rastu a veľká časť civilizácie bude čeliť hrozbe kolapsu. Svet si vo vzrastajúcej miere uvedomuje nepriaznivé interakcie medzi populáciou a ekonomickým rastom na jednej strane a kvalitou životného prostredia a prírodnými zdrojmi na strane druhej. Následkom toho, veľa politických a intelektuálnych lídrov z celého sveta považuje udržateľný rozvoj - zahrňujúci dimenzie environmentálne, ekonomické, sociálne a kultúrnej diverzity - za najvýznamnejší cieľ pre zjednotenie ľudstva a jeho inštitúcií.
- **Voda - ako môže mať každý zabezpečený dostatok čistej vody bez konfliktu?** Približne 450 miliónov ľudí v 29 krajinách žije v lokalitách s nedostatkom vody, pričom tento počet sa môže do roku 2050 zvýšiť na 2.5 miliardy. Viac ako 1 miliarda ľudí nemá dostatok nezávadnej čistej vody. Takmer polovica sveta nemá vyhovujúcu kanalizáciu a 80 % všetkých chorôb v rozvojovom svete je spojených s vodou. Okolo 40 % ľudstva žije v povodiach riek zdieľaných viac ako dvomi krajinami. Ak budú súčasné trendy pokračovať, potom v roku 2025 dve tretiny ľudí na Zemi budú žiť v regiónoch poznačených stresom spojeným s vodou. Vodné systémy sú zraniteľné industriálnymi katastrofami, poľnohospodárskym znečistením a teroristickými útokmi. Byznis tak, ako funguje dnes bude viesť k svetovej vodnej kríze, sporej s masovou migráciou, chorobami a vojnami.
- **Populácia a zdroje - Ako môžu byť uvedené do rovnováhy populačný rast a zdroje ?** Svetová populácia rastie najrýchlejšie tam, kde si ľudia môžu najmenej zabezpečiť svoje životné potreby. Viac ako 1 miliarda ľudí po celom svete žije v slumoch a squatterských komunitách. Z 83 miliónového každoročného prírastku ľudskej populácie, iba 1 milión žije v industriálnom svete. Napriek tomu, že miera rastu populácie začala klesať, očakáva sa vzrast súčasnej populácie zo 6.2 miliardy na 9 miliárd v roku 2050, pričom 98 % tohoto rastu bude v najchudobnejších krajinách. Približne polovica sveta žijúca v mestách na 2% pôdy spotrebovávajú približne 75% zdrojov a produkuje približne rovnaké množstvo znečistenia. Počas jednej generácie približne 3 miliardy obyvateľov miest vzrastú na 5 miliárd, čím sa stane urbanizácia jedným z najsilnejších trendov dneška. Prírodné zdroje podporujúce tento rast sa sčvrkávajú. Svetová populácia starne a presúva sa do miest: v roku 2050 bude viac starších ľudí ako detí a najviac z nich bude žiť v preplnených mestách. Industriálny svet sa stal bohatším predtým ako zostarol, ale úspech programov kontroly pôrodnosti bude znamenať, že rozvojový svet zostarne skôr ako sa stane bohatým.
- **Demokratizácia - Ako sa môže skutočná demokracia vytvárať z autoritárskych režimov ?** Prvýkrát v histórii žije viac ľudí v demokraciach ako v diktatúrach. Podľa Freedom House 120 krajín je parlamentnými demokraciami, čo zahŕňa asi 63 % svetovej populácie. Pretože demokracie nesmerujú k vzajomným vojnovým konfliktom a vznik humanitárnych kríz je omnoho viac pravdepodobný v rámci autoritárskych režimov, trend k demokracii by mal viesť k mierovej budúcnosti. Vytváranie demokracie však nie je hladký proces. Mnohé súčasné demokracie nemajú konsolidované svoje demokratické inštitúcie a kultúrne zmeny. Počas prechodu veľa ľudí môže stratiť svoje príjmy a sociálne postavenie. Mladé demokracie, vytvárajúce sa z autoritárskych režimov, potrebujú dlhodobú ekonomickú stabilitu, určité skúsenosti s pluralizmom a väčšinu prodemokratických účastníkov aby sa stali skutočnými demokraciami. Dramatické zmeny ako viacstranné voľby, slobodná tlač, písané ústavy, právne reformy a nezávislé súdnictvo nevytvárajú simultánne kultúru demokracie s občianskou zodpovednosťou. Vzrastajúca schopnosť manipulácie s informáciami všade ohrozuje slobodu voľby.
- **Globálne dlhodobé perspektívy - Ako sa môže politické rozhodovanie stať viac citlivým ku globálnym dlhodobým perspektívam ?** Komplexnosť, akcelerácia zmeny, a globalizácia na prelome milénia podnietili vzrastajúcu pozornosť k budúcim možnostiam. Mnoho politických lídrov však pozerá iba na najbližšie voľby a tí z viac autoritárskych režimov zameriavajú svoje úsilie na krátkodobé riešenia pre udržanie sa pri moci. Denná zložitosť politík a potreba riešiť bežné problémy nechávajú málo času pre zaoberanie sa dlhodobými perspektívami a následkami. Korporatívni podielníci chcú rýchly zisk, tlačiac tak korporatívnych lídrov k akciám, ktoré môžu zlepšiť zisk v ďalšom štvrtroku. Lídri neziskových organizácií, ktorí môžu pozeráť na dlhšie časové horizonty, tak robia iba z perspektívy jedného problému. Potrebujeme vytvoriť participatívny proces informovaný výskumom budúcnosti, podporiť tréning a vzdelávacie kurzy v myslení o budúcnosti, konvertovať metódy výskumu budúcnosti do vyučovacích metód. Potrebujeme tiež organizovať údaje pre ľahšie použitie v predvídaní a politických analýzach, inkorporovať metódy výskumu budúcnosti ako napr. scenáre do všetkých úrovní politického rozhodovania a výcviku decizorov.
- **Globalizácia informačnej technológie - Ako môžu byť globalizácia a konvergencia informačných a komunikačných technológií prospešnými pre každého ?** Internet rastie rýchlejšie ako akýkoľvek fenomén v histórii a stáva jednou z najmocnejších síl zmeny. Dnes stimuluje otázky, učenie a vytváranie nových organizačných foriem, o ktorých ešte pred pár rokmi nebolo počuť. Niektorí dokonca tvrdia, že sa stane samoorganizujúcim mechanizmom pre vznikajúci globálny mozog zdokonaľujúci kolektívnu inteligenciu ľudstva. Počítačové komunikácie sa stávajú tepnami byznisu s 2 biliónmi dolárov obiehajúcimi okolo sveta každý deň. V priebehu pár rokov viac 1 miliarda ľudí môže byť pripojená k vytvárajúcemu sa „planetárnemu nervovému systému,, vytvoriac tak z kyberpriestoru bezprecedentné médium pre civilizáciu. Čoskoro uvidíme kompletný gigabytový počítač na jednom čípe. Aplikácie informačných

technológií vo vzdelávaní môžu byť najväčším vyrovnávačom medzi chudobnými a bohatými krajinami. Napriek tomu, že kybertechnológie môžu priniesť mier a hojnosť, treba mať na zreteli hrozbu informačnej vojny, kyberterorizmu, citlivosť finančných trhov, podvody, stratu kultúrnej diverzity a znalostnú medzeru. Mohli by sme urobiť prístup k Internetu ľudským právom, ukončiť národné telekomunikačné monopoly, vynájsť podnety pre poskytovanie výcviku pre každého, vytvoriť nízkoenergetické Internetové zariadenia s priamym satelitným prístupom, využiť existujúci softvér k zablokovaniu urážlivých materiálov, podporiť tele-dobrovoľníkov pre pomoc chudobným regiónom, vyvinúť štandardy vzťahujúce sa k obsahu, grafiku pre jednoduchšie užívanie Internetu a súhlasiť s pravidlami správania na globálnej informačnej diaľnici.

- **Medzera medzi bohatými a chudobnými - Ako môže etická trhová ekonomika podporiť redukciu medzery medzi bohatými a chudobnými ?** Svetová ekonomika vzrástla za posledných 50 rokov z 3 biliónov dolárov na viac ako 30 biliónov dolárov. Počas posledných 40 rokov očakávaná dĺžka života v rozvojových krajinách vzrástla zo 46 na 64 rokov, miera detskej úmrtnosti bola zredukovaná o 50 %, podiel detí zapísaných do základnej školy vzrástol o viac ako 80 % a prístup k bezpečnej pitnej vode a kanalizácii sa zdvojnásobil. Napriek tomu Svetová Banka odhaduje, že počet ľudí žijúcich z 1 až 2 dolárov na deň by mohol vzrásť z 2 miliárd na 4 miliardy v priebehu budúcich 25 rokov. Z 1.3 miliardy ľudí, ktorí spotrebávajú menej ako 1 dolár za deň, 44 % žije v Južnej Ázii, po približne 24 % v Sub-Saharskej Afrike a Východnej Ázii a 6.2 % v Latinskej Amerike a Karibiku. Podľa UNDP najbohatších 20 % sveta je zodpovedných za 86 % spotreby, pričom najchudobnejších 20 % spotrebáva iba 1 % globálnej produkcie. Rozdiel v príjmoch na osobu medzi 20 % najbohatšími a 20 % najchudobnejšími bol 30 ku 1 v roku 1960, tento pomer vyskočil na 78 k 1 v roku 1994 a trochu poklesol na 74 k 1 v roku 1999. The Asia Foundation odhaduje, že tento pomer môže dosiahnuť 100 k 1 pred rokom 2015. Účastníci vo všetkých trhových ekonomikách by sa mali správať viac eticky a viac prispievať k sociálnym potrebám a cieľom ako ich ignorovať. Etické trhové ekonomiky sú podporované, keď „úroveň hracieho poľa“, je garantovaná spravodlivým súdnym systémom a vládami, ktoré zabezpečujú politickú stabilitu, šancu participovať na lokálnych rozvojových rozhodnutiach, obchodnými podnetmi, ktoré vyhovujú sociálnym a environmentálnym cieľom a prístupom k pôde, kapitálu a informáciám.
- **Zdravie - Ako môže byť redukovaná hrozba nových a zvonuobjavujúcich sa chorôb a imúnnych mikroorganizmov ?** Infekčné choroby sú príčinou asi 30 % úmrtí na svete. Veľký pokrok bol dosiahnutý v boji proti týmto podmienkam uspal mnohých ľudí falošným pocitom bezpečnosti. V posledných 20 rokoch viac ako 30 nových a vysokoinfekčných chorôb ako napr. Ebola a AIDS bolo identifikovaných, pre mnohé z nich neexistuje liečba, liek alebo vakcína. Okrem toho, počas posledných 20 rokov, 20 známych druhov chorôb ako TBC a malária si vyvinulo antimikrobiálnu rezistenciu zapríčinenú rozšíreným používaním a zneužívaním liekov. Zároveň staré choroby ako cholera, mor, meningitída, hemoragická horúčka, diftéria a žltá horúčka sa znovu objavili ako ohrozenia verejného zdravia po rokoch úpadku. Efekty tohoto vývoja sú znásobované takými faktormi ako prudký vzrast leteckej dopravy, veľkou populáciou podvýživenej a nezdelených ľudí žijúcich v podštandardných podmienkach, nezdravým prostredím a neadekvátnymi zdravotnými službami a zlým zásobovaním vodou a kanalizáciou. Globalizácia obchodu rovnako ako najnovšie zmeny v produkcii, obchodovaní a spracovaní potravy zvyšujú riziko chorôb vznikajúcich z potravy. Environmentálne faktory tiež vystavujú ľudí predtým neznámym chorobám. Nakoniec aktivity ako odlesňovanie, turizmus, konflikt a migrácia do vzdialených osídlení podporujú ohrozenie chorobami.
- **Kapacita pre rozhodovanie - Ako môže byť zdokonaľovaná kapacita pre rozhodovanie v nádväznosti na zmeny práce a inštitucionálne zmeny ?** Mnoho ľudí verí, že je možné vytvárať budúcnosť viac ako jednoduchej príprave na budúcnosť, ktorá je lineárnou extrapoláciou súčasnosti alebo produkt šance alebo osudu. Vzrastajúca komplexnosť vyžaduje informované rozhodovanie, efektívnu akciu a rýchle výsledky. Ale rastúce množstvo a zložitosť volieb, ktoré musia byť rozhodnuté, sa zdá rásť nad naše schopnosti analyzovať a robiť rozhodnutia. Počet ľudí zapojených do rozhodovania taktiež vzrástá vzhľadom na väčšiu komplexnosť v rozhodovacom procese. Problémy ako globálne otepľovanie a etika a aplikácie genetického inžinierstva majú sklon byť náročnejšími ako problémy v minulosti. Morálna zodpovednosť je zriedkavo braná do úvahy pri rozhodovaní. Spolu s rozširovaním demokracie viac ľudí je zapojených do rozhodovania robiac závery viac obtížnejšími. Je samozrejme, že neistota a riziko budú vysoké pri niektorých významných rozhodnutiach, pretože tieto budú musieť byť robené bez plnej znalosti faktorov, ktoré budú ovplyvňovať ich výstupy.
- **Mier a konflikt- Ako môžu zdieľané hodnoty a nové bezpečnostné stratégie redukovať etnické konflikty, terorizmus, a použitie zbraní hromadného ničenia ?** Na začiatku nového milénia etnické konflikty stále pokračujú a terorizmus je v neustále vzrastajúcej miere deštruktívny, má široký záber a je ťažké mu zabrániť. Krutosť náboženských a etnických konfliktov taktiež vzrástá, tak ako aj počet štátov so zbraňami hromadného ničenia. Podľa komisára UNHCR 21.5 milióna ľudí je utečencami. Zbrane chemickej, biologickej a informačnej vojny sú tiež lacné a ľahko použiteľné malými skupinami. V rovnakom čase sú vytvárané stratégie pre svetový mier a bezpečnosť a rastie globálne úsilie podporujúce rešpekt k diverzite a zdieľané etické hodnoty. Je študovaná transkultúrna etika a dialógy medzi rozdielnymi pohľadmi na svet narastajú. Rast demokracie, medzinárodný obchod a globálne zviditeľňovanie uskutočňované novými médiami, Internetom a satelitným dohľadom spolu so zlepšením svetového cestovania a životných štandardov podporujú vzrastajúcu akceptáciu bezpečnostných podmienok, ktoré robia možnou viac mierovú evolúciu ľudstva. Niekedy bolo otroctvo široko akceptované ako prirodzená inštitúcia, dnes je skoro zlikvidované pretože ľudia zmenili svoje mysle a inštitúcie. Ak sa to podarilo pri otroctve, potom prečo nie pri vojne a terorizme ? V dlhodobých časových horizontoch riešením týchto problémov je lepšie vzdelávanie lídrov. Musíme porozumieť základným príčinam terorizmu, nie iba následkom a vytvoriť sociálny marketing alebo verejné vzdelávacie programy podporujúce rešpekt k diverzite a rovnakým právam.

- **Ženy - Ako môže zmenené postavenie žien pomôcť zlepšiť ľudské podmienky ?** Zmenené postavenie žien bolo dosiahnuté prostredníctvom Konvencie o eliminácii všetkých foriem diskriminácie žien, prijatej Valným zhromaždením OSN pred 20 rokmi a akceptovanej 167 štátmi sveta, ktoré súhlasili s adaptáciou národných akčných plánov a politík pre umožnenie rovnosti žien. Lepšia vzdelanosť, zníženie detskej úmrtnosti, dokonalejšia a cenovo prístupná antikoncepcia, efektívne programy plánovaného rodičovstva, hnutia za ženské práva a využívanie Internetu dohromady zvýšili participáciu žien v hotovostných ekonomikách a ich sociálny štatút v priebehu niekoľkých posledných generácií. Tam, kde bol štatút žien posilnený, tam sa znížila pôrodnosť a všeobecný blahobyt sa zvýšil. Vzdelané ženy vychovávali zdravšie deti, majú nižšie percento pôrodnosti a efektívnejšie prispievajú k pracovnej sile. V posledných 20 rokoch sa ženy v rozvojových krajinách zdokonalili dvojnásobne rýchlejšie ako muži vo vzdelanosti a školskej dochádzke. Miera ženskej úmrtnosti sa znížila celosvetovo o 50 %. Keď ženy kontrolujú príjmy, potom väčšia časť týchto príjmov je vynakladaná na potravu a iné vstupy pre zlepšenie výživy a zdravia. Z tohoto dôvodu rozvoj detí je závislý na ekonomickej sile žien a ich postavení v spoločnosti a to je jasná odpoveď na otázku ako zmenená rola žien pomáha zlepšovať ľudské podmienky. Zlepšenie štatútu žien by mohlo byť najlepšou cenovo efektívnou stratégiou ktorá by reagovala na väčšinu ostatných globálnych výziev.
- **Transnacionálny zločin - Ako možno zabrániť organizovanému zločinu aby sa stával silnejším a sofistikovanejším globálnym podnikom ?** Transnacionálny organizovaný zločin by sa mohol stať narýchlejšie rastúcim priemyslom sveta. Medzinárodný menový fond odhaduje, že viac ako 5 % globálnej ekonomiky približne 1.5 bilióna dolárov za rok je prepierané prostredníctvom medzinárodného finančného systému. To je viac ako svetový naftový a plynárenský priemysel dohromady. Medzinárodné siete drogových kartelov, bývalá mafia a bývalí pracovníci spravodajských služieb z rôznych krajín zhromažďujú obrovské sumy peňazí z ilegálnych drog a iných zdrojov, umožňujúc svojim členom kupovať poznatky a technológie pre vytváranie nových foriem kriminality pre generovanie vyšších ziskov a stávanie sa hrozivou globálnou silou. S dennými medzinárodnými transférmi 2 biliónov dolárov prostredníctvom počítačovej komunikácie potenciál pre korupciu je mimoriadny. Potenciálna synergia medzi organizovaným zločinom, korupciou a terorizmom sa môže vyvinúť do významnej sily ohrozujúcej vládne rozhodovanie a verejné záujmy.
- **Energia - Ako môže byť bezpečne a efektívne uspokojený rastúci dopyt po energii ?** Svetová spotreba energie sa počas posledných 20 rokov zvýšila o viac ako 50 % a do roku 2050 sa zdvojnásobí alebo strojnásobí. Fosilné palivá by mohli zaplniť medzeru, avšak za neakceptovateľnú environmentálnu cenu. Všetky hlavné projekcie ukazujú nárast skleníkových plynov počas nasledujúcich 50 rokov. Počas nasledujúcich 10 až 15 rokov sa počíta s uzavretím viac ako 300 jadrových elektrární. Následkom toho nové zdroje budú potrebné nielen pre rastúci dopyt, ale aj pre pokrytie strát elektriny z odstavených jadrových elektrární. Alternatívne zdroje energie jako fotovoltické články, solárna termálna energia, geotermálna energia, vodík, veterná energia, prílivová energia, biomasa, oceánové termické rozdiely, fúzia a satelity na solárnu energiu sa nevyvíjajú dostatočne rýchlo aby zaplnili medzeru a uspokojili budúci dopyt. Musíme zvýšiť financovanie vývoja alternatívnych zdrojov energie a s tým spojených zmien. Energetické problémy môžu vyvolať požiadavku vytvorenia Svetovej organizácie pre energiu pre koordináciu výskumu energie, vývoj a asistenciu pri implementačných politikách.
- **Veda a technológia - Ako môžu byť urýchlené vedecké a technologické objavy pre zdokonalenie ľudských podmienok ?** Rýchlosť vedeckých objavov a technologických aplikácií rapídne mení ľudské podmienky. Znalostná báza pre tento rast je kumulatívna a v rastúcej miere interdisciplinárna, neukazuje žiaden náznak spomalenia, ale naopak vytváranie nových hraníc. Nanotechnológie budú v širokej miere urýchľovať technologickú efektívnosť. Biotechnológie vytvoria lepšie zdravotníctvo a výživnejšiu potravu pri použití menej pôdy a vody. Kognitívne vedy zdokonalia vzdelávanie a mentálne zdravie. Umelá inteligencia s kvantovými počítačmi podporia vzrast kolektívnej inteligencie. Kozmické vedy otvoria nové technologické a spoločenské hranice. Synergia medzi vedami sa urýchľuje globálnou konvergenciou komunikačnej a informačnej technológie.
- **Globálna etika - Ako môžu byť etické aspekty viac rutinne zahrnuté do globálneho rozhodovania ?** Vzrast vzájomnej prepojenosti sveta a spravodajstvo sofistikovaných médií znemožňujú uskutočňovanie neetických rozhodnutí bez povšimnutia. Následkom toho sme zaplavení omnoho viac dôsledkami pochybných rozhodnutí, než aké je schopný súčasný systém odvrátiť. Toto vedie k novému pocitu kolektívnej zodpovednosti po akom je volané vo Všeobecnej deklarácii práv človeka. Na dôvažok samoorganizácia prostredníctvom Internetu umožňuje jednotlivcom stavať sa silnejšou morálnou silou. Think tanky, komisie OSN a medzináboženské dialógy navrhujú vytvorenie globálnej etiky. Globálna etika musí korešpondovať nielen s hlavnými náboženskými morálkami, mala by tiež spojiť veriacich a neveriacich do novej aliancie. Musíme nájsť efektívne politiky proti korupcii, podporiť vôľu konať, kontrolovať lobbying a redukovať pýchu a zahľadanie do seba, podporovať česť a poctivosť, podporovať rodičovské vedenie pri vytváraní pocitu hodnôt, redukovať bariéry slobodného prístupu k informáciám, vytvoriť spoločnú dohodu o etike.

Vo výhľadovej štúdii projektu Millennium – The Millennium Project s názvom *Some Elements of the Next Global Economic System over the Next 20 Years*¹⁰⁶, ktorá bola vypracovaná a publikovaná v roku 2008, bola etika identifikovaná kľúčový prvok ekonomického systému, ktorý sa bude vytvárať najbližších 20 rokov¹⁰⁷. V budúcich 20 rokoch bude veľkou výzvou pre ľudstvo transformácia súčasného systému globálneho kasinového kapitalizmu na etickú trhovú ekonomiku

¹⁰⁶ Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J. (2008): 2008 State of the Future. The Millennium Project, Washington, D.C.

¹⁰⁷ Tamtiež.



a pretvorenie trhov v smere ich premeny na služobníkov ľudstva namiesto ich súčasnej podoby ako významnej hrozby pre ľudskú civilizáciu. Autorkou konceptu etickej trhovej ekonomiky je americká futurologička a ekonómka Hazel Hendersonová, ktorá tento koncept rozpracovala a prezentovala v svojich knihách a publikáciách¹⁰⁸. Tento jej koncepta sa stal východiskom pre jednu z 15 globálnych výziev futurologického projektu Milénium – The Millennium Project, ktorá sa zaoberá možnosťami znižovania medzery medzi bohatými a chudobnými¹⁰⁹. Etická trhová ekonomika je iná tvár syntropického ekonomického systému, v ktorom etika bude kľúčovým prvkom ekonomického systému. Jeho vytvorenie bude závisieť od schopnosti človeka implementovať etiku a etické správanie do ekonomických systémov spolu s preorientovaním týchto systémov smerom do budúcnosti.

Vedomá evolúcia

Ľudská civilizácia sa na začiatku 21. storočia nachádza na prahu vedomej transformácie na nový stupeň ľudskej evolúcie. Vzniká množstvo ekonomických a spoločenskovedných konceptov postavených na princípoch syntropie. Po celom svete prebieha vytváranie novej paradigmy zmeny, kde spolupráca a nie vzájomný boj budú hlavnou charakteristikou. Vytváranie týchto teórií a konceptov splyva do jedného veľkého úsilia o vedomú zmenu, vedomé ovplyvnenie budúceho vývoja ľudstva.

Vedomá evolúcia Barbary Marx Hubbardovej

Americká futurologička Barbara Marx Hubbardová vo svojej vynikajúcej knihe *Vedomá evolúcia - Conscious Evolution*¹¹⁰ popisuje proces vedomej transformácie ľudskej civilizácie ako cestu zo súčasnej globálnej krízy a globálnych problémov. Z jej pohľadu vedomá transformácia ľudstva je nevyhnutnou a jedinou cestou do budúcnosti.

Vedomá evolúcia Jonasa Salka

Podľa Barbary Marx Hubbardovej¹¹¹ možno myšlienku vedomej evolúcie nájsť v prácach amerického vedca Jonasa Edwarda Salka, ktorý vo svojej knihe *Anatómia reality – Anatomy of Reality*¹¹² hovorí potrebe akceptovania zodpovednosti človekom a jeho vedomom angažovaní sa v procese metabiologickej evolúcie¹¹³.

Barbara Marx Hubbardová upozorňuje tiež na práce amerického vedca Erica Chaissona, ktorý sa vo svojich knihách a článkoch vedomou evolúciou zaoberá v kontexte dlhých časových horizontov a skúma dlhodobý evolučný proces vývoja ľudskej spoločnosti a ľudskej civilizácie¹¹⁴.

Vedomá evolúcia Erica Chaissona

Eric Chaisson hovorí o úlohe etiky v evolúcii, o etickej evolúcii, o tom, že slová budúcnosť a etický sú synonymá ako podmienka prežitia ľudstva do budúcnosti¹¹⁵. Eric Chaisson upozorňuje na potrebu etickej evolúcie a vedomej evolúcie vo svojich knihách a článkoch¹¹⁶. Hovorí, že ľudstvo sa musí naučiť etickej evolúcii a nemá na to stovky rokov.

¹⁰⁸ Henderson, Hazel (1996): *Building a Win-Win World. Life Beyond Global Economic Warfare*. Berrett-Koehler Publishers Inc., San Francisco, California, Henderson, Hazel, Ikeda, Daisaku (2004): *Planetary Citizenship. Your Values, Beliefs and Actions Can Shape a Sustainable World*. Middleway Press, Santa Monica, California, ISBN 0-972-32672-3, Henderson, Hazel (2007): *Ethical Markets. Growing the Green Economy*. With Simran Seti. Foreword by Hunter Lovins. Based on the Acclaimed Public Television Series. Chelsea Green Publishing Company, White River Junction, Vermont, ISBN 978-1-933392-23-3

¹⁰⁹ Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J. (2008): *2008 State of the Future. The Millennium Project*, Washington, D.C., Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J., Florescu, Elizabeth (2010): *2010 State of the Future. The Millennium Project*, Washington, D.C., Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J. (2007): *Stav budúcnosti. Vybrané kapitoly z let 1997-2007. The Millennium Project*. World Federation of UN Associations. Editor českého vydání Pavel Nováček. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc

¹¹⁰ Marx Hubbard, Barbara (1998): *Conscious Evolution. Awakening the Power of Our Social Potential*. Foreword by Neal Donald Walsh. New World Library, Novato, California, ISBN 1-57731-016-0

¹¹¹ Tamtiež.

¹¹² Salk, Jonas (1983): *Anatomy of Reality. Merging of Intuition and Reason*. Columbia University Press, New York, New York

¹¹³ Marx Hubbard, Barbara (1998): *Conscious Evolution. Awakening the Power of Our Social Potential*. Foreword by Neal Donald Walsh. New World Library, Novato, California, ISBN 1-57731-016-0, Salk, Jonas (1983): *Anatomy of Reality. Merging of Intuition and Reason*. Columbia University Press, New York, New York

¹¹⁴ Marx Hubbard, Barbara (1998): *Conscious Evolution. Awakening the Power of Our Social Potential*. Foreword by Neal Donald Walsh. New World Library, Novato, California, ISBN 1-57731-016-0

¹¹⁵ Tamtiež.

¹¹⁶ Chaisson, Eric J. (1981): *Cosmic Dawn. The Origins of Matter and Life*. Little, Brown, ISBN 978-0316135900, Chaisson, Eric J. (1988): *Our Cosmic Heritage*. In: *ZYGON. Journal of Religion and Science*. Volume 23, Issue 4, December 1988, str. 469-479, Chaisson, Eric J. (1997): *The Life Era. Cosmic Selection and Conscious Evolution*. Atlantic Monthly Press, New York, New York, ISBN 978-0871130624, Chaisson, Eric J. (1999): *Ethical Evolution*. In: *ZYGON. Journal of Religion and Science*. Volume 34, Issue 2, June 1999, str. 265-271, Chaisson, Eric J. (2000): *The Life Era. Cosmic Selection and Conscious Evolution*. iUniverse.com, Inc., Lincoln, Nebraska, ISBN 978-0595007912, Chaisson, Eric J. (2001): *Cosmic Evolution. The Rise of Complexity in Nature*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, ISBN 978-0674003422, Chaisson, Eric J. (2005): *Epic of Evolution. Seven Ages of the Cosmos*. Columbia University Press, New York, New York, ISBN 978-0231135603

Kozmická loď Zem R. Buckminstera Fullera

Další vynikajúci americký futuroológ a veľký vizionár R. Buckminster Fuller hovorí o prechode od entropického štádia ľudskej civilizácie k syntropickému štádiu ľudskej civilizácie¹¹⁷. Súčasné entropické štádium ľudskej civilizácie je entropické pretože je primárne orientované na zisk a transformácia je spojená s ľudskou myslou pretože myseľ je primárne spojená so syntropiou, s vytváraním nového, s organizovaním a prekonávaním entropie¹¹⁸.

Záver

V praxi sa začiatkom 21. storočia začali objavovať nové podnikateľské modely, ktoré sú primárne syntropické. Syntropická ekonomická teória má potenciál stať sa dominantnou a určujúcou pre formuláciu politík a stratégií, ktoré umožnia prekonanie súčasnej globálnej krízy. Ekonomika ako organizmus, ekonomika ako anticipatívny systém a nové chápanie bohatstva a jeho úlohy v spoločnosti budú dominantnými pri vytváraní teórie syntropickej ekonómie. Šťastie ako minimalizovaná entropia resp. ako syntropia bude v syntropických ekonomických systémoch cestou k vytvoreniu harmonickejšej spoločnosti a civilizácie. Ekonomickú teóriu preto čaká veľký paradigmatický skok, ktorý zmení zásadným spôsobom súčasnú podobu ľudskej spoločnosti i celej civilizácie. Etika sa postupne opäť stane jednou zo základných súčastí ekonomických systémov a bude nástrojom prekonania jednostrannej exploatacie spoločnosti a prírody súčasnými ekonomickými systémami. Syntropické ekonomické systémy budú spájať základné tri charakteristiky ekonomického systému, ktorý sa vytvorí, a to etiku, syntropiu a anticipáciu. Etika a spolupráca a nie boj a konkurencia sa stanú dominantným po prekonaní súčasnej globálnej krízy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- Adbusters (2012): E. F. Schumacher: Small is Beautiful. In: Lasn, Kalle, Adbusters (Editors) (2012): Meme Wars. The Creative Destruction of Neoclassical Economics. A Real World Economics Textbook. Penguin Books Ltd., London, Penguin Group Inc., New York, New York, 2012, ISBN 978-1-846-14698-5, 400 str.
- Adbusters (2012): Kenneth Boulding: „Anyone Who Believes Exponential Growth Can Go on Forever Is Either a Madman or an Economist.“ In: Lasn, Kalle, Adbusters (Editors) (2012): Meme Wars. The Creative Destruction of Neoclassical Economics. A Real World Economics Textbook. Penguin Books Ltd., London, Penguin Group Inc., New York, New York, 2012, ISBN 978-1-846-14698-5, 400 str.
- Austin, Bertram, Lloyd, W. F. (1927): Tajemství vysokých mezd. Sfinx B. Janda, Praha, 1927, 104 str.
- Backhaus, Jurgen Georg (editor) (2009): The Beginnings of Political Economy. Johan Heinrich Gottlob von Justi. Springer Science+Business Media, LLC, New York, New York, ISBN 978-0-387-09778-7
- Backhaus, Jurgen Georg (Editor) (2011): Handbook of the History of Economic Thought. Insights on the Founders of the Modern Economics. Springer Science and Business Media, LLC, New York, New York, 631 str.
- Backhaus, Jurgen G., Wagner, Richard E. (2005): The Continental Tradition in the Theory of Public Finance: An Exercise in Mapping and Recovery. George Mason University, Department of Economics, Fairfax, Virginia, 2005, 38 str.
- Backhaus, Ursula (2009): Johan Heinrich Gottlob von Justi (1717-1771): Health as Part of a State's Capital Endowment. In: Backhaus, Jurgen Georg (editor) (2009): The Beginnings of Political Economy. Johan Heinrich Gottlob von Justi. Springer Science+Business Media, LLC, New York, New York, ISBN 978-0-387-09778-7, str. 171-195
- Baťa, Tomáš (1932). Úvahy a projevy. Svazek I. Mé začátky. Nákladem vlastním, Zlín, 1932, 328 str.,
- Baťa, Tomáš (1990): Úvahy a projevy, Institut řízení, Praha 1990, ISBN 80-7014-024-0, 256 str.
- Baťa, J. A. (1936). Spolupráce. Výbor z článku a projevu v letech 1920 – 1936. Nakladatelství Tisk S. SR. O. ve Zlíne. Zlín, 1936, 208 str.
- Baťa, J. A. (1938): Budujme stát pro 40,000.000 lidí. II: rozšířené a doplnené vydání. Nakladatelství „Tisk“, Zlín, 1938, 190 str.
- Boulding, Kenneth E. (1966): The Economics of the Coming Spaceship Earth. In: H. Jarrett (Editor) (1966): Environmental Quality in a Growing Economy. Resources for the Future, John Hopkins University Press, Baltimore, Maryland, 1966, str. 3-14
- Cameralism. In: Reill, Peter Hans, Wilson, Ellen Judy (2004): Encyclopedia of the Enlightenment. Revised Edition. Facts on File, Inc., New York, New York, ISBN 0-8160-5335-9, 689 str., str. 87-88

¹¹⁷ Fuller, R. Buckminster (1981): Critical Path. St Martin's Press, New York, New York, Fuller, R. Buckminster (1982): Synergetics. Explorations in the Geometry of Thinking. Collier Books, Macmillan Publishing Company, New York, Fuller, R. Buckminster, McHale, John (1963): World Design Science Decade 1965-1975. Five Two Year Phases of World Retooling Design Proposed to the International Union of Architects for Adaptation by World Architectural Schools. Phase I (1963). Document 1. Inventory of World Resources Human Trends and Needs. World Resources Inventory, Southern Illinois University, Carbondale, Illinois, USA

¹¹⁸ Tamtiež..



- Condorcet, Marie-Jean-Antoine-Nicolas Caritat Marquis de (1796): *Outlines of an historical view of the progress of the human mind*. Lang and Uftick, Philadelphia, 1796
- Condorcet, Antoine (1968): *Náčrt historického obrazu pokroku ľudského ducha. Dodatek: ukážka ze stati: Úvahy o otroctví černocho*. Academia, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, 1968
- Costanza, Robert, Alperovitz, Gar, Daly, Herman, Farley, Joshua, Franco, Carol, Jackson, Tim, Kubiszewski, Ida, Schor, Juliet, Victor, Peter (2013): *Building a Sustainable and Desirable Economy-in-Society-in-Nature*. In: *The Worldwatch Institute (2013): State of the World 2013. Is Sustainability Still Possible ?* The Worldwatch Institute, Washington, D.C., Island Press, Washington D.C., 2013, ISBN 978-1610914499, 464 str., str. 126-142, 430-431
- Daly, Herman E. (1980): *The Economic Thought of Frederic Soddy*. In: *History of Political Economy*. Volume 12, Number 4, Winter 1980, str. 469-488
- Daly, Herman (2012): *It Is Blind Arrogance To Continue Preaching Aggregate Growth as the Solution to Our Problems*. In: Lasn, Kalle, Adbusters (Editors) (2012): *Meme Wars. The Creative Destruction of Neoclassical Economics. A Real World Economics Textbook*. Penguin Books Ltd., London, Penguin Group Inc., New York, New York, 2012, ISBN 978-1-846-14698-5, 400 str.
- Drucker, Peter F. (1993): *Postkapitalistická společnost. S Předmlouvou autora k českému vydání*. Management Press, Praha, 1993, ISBN 80-85603-31-4, 208 str.
- Eisenstein, Charles (2011): *Sacred Economics. Money, Gift, and Society in the Age of Transition*. Evolver Editions, Berkley, California, 2011, ISBN: 978-1-58394-397-7, 496 str.
- Eminger, Jaromír (1927): *Fordovy národohospodářské zásady. Jejich kritika. Možno je uplatňovati v našich poměrech ? In: Špaček, Stanislav (1927): Život a práce u Forda. Zápisky Československých inženýru z Ameriky. Americké obrázky II. Vydala s podporou ministerstva veřejných prací Jednota přátel Masarykovy akademie práce. V Praze 1927, 404 str., str. 368-392*
- Fleet, Daren (2012): *Herman Daly: „Growth May Cost More Than It’s Worth. „In: Lasn, Kalle, Adbusters (Editors) (2012): Meme Wars. The Creative Destruction of Neoclassical Economics. A Real World Economics Textbook*. Penguin Books Ltd., London, Penguin Group Inc., New York, New York, 2012, ISBN 978-1-846-14698-5, 400 str.
- Fleet, Darren (2012): *Nicholas Georgescu-Roegen: „Existence is a Free Gift From the Sun.“ In: Lasn, Kalle, Adbusters (Editors) (2012): Meme Wars. The Creative Destruction of Neoclassical Economics. A Real World Economics Textbook*. Penguin Books Ltd., London, Penguin Group Inc., New York, New York, 2012, ISBN 978-1-846-14698-5, 400 str.
- Ford, Henry (1924): *Můj život a dílo. Nakladatelství „SFINX“*, Kr. Vinohrady 437, Praha 1924, 152 str.
- Ford, Henry (1924): *Můj život a dílo. II. díl. Nakladatelství „SFINX“*, Kr. Vinohrady 437, Praha 1924, 140 str.
- Ford, Henry (1924): *Můj život a dílo. III. Díl. Nakladatelství „SFINX“*, Kr. Vinohrady 437, Praha 1924, 130 str.
- Ford, Henry (1924): *Fordovy ideály. Nakladatelství „SFINX“*, Kr. Vinohrady 437, Praha 1924, 272 str.
- Ford, Henry (1926). *Dnes a zítřa. Sfinx, B. Janda, , Praha 1926, 386 str.*
- Ford, Henry (1930): *Moje filosofie průmyslu. Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství (Ant. Svěcený), Praha 1930, 112 str.*
- Glenn, Jerome C., Gordon, Theodore J. (2007): *Stav budoucnosti vybrané kapitoly z let 1997-2007. The Millennium Project, World Federation of UN Associations. Editor českého vydání Pavel Nováček. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2007, ISBN 978-80-244-1818-6, 254 str.*
- Goethe, Johann Wolfgang (1928): *Viléma Meistera léta učednická. První díl. Spisy. Svazek sedmý. Nakladatelství Fr. Borový v Praze, Praha, 1928*
- Härter, Karl (2010). *Security and „Gute Policy“ in Early Modern Europe: Concepts, Laws, and Instruments*. In: *Zwierlein, Cornel, Rudiger, Graf, Ressel, Magnus (editors) (2010): The Production of Human Security in Premodern and Contemporary History. Historical Social Research. Special Issue. Number 4, Volume 35 / 2010, str. 41-65*
- Henderson, Hazel (1996): *Building a Win-Win World. Life Beyond Global Economic Warfare*. Berrett-Koehler Publishers, Inc. San Francisco, 1996
- Hendersonová, Hazel (2001): *Za horizontem globalizace. Utváření udržitelné globální ekonomiky. DharmaGaia, Praha, 2001, ISBN 80-85905-93-0, 142 str.*
- Hoch, Karel (1928): *Henry Ford. Fakta a problémy. Nakladatelství Družstevní práce v Praze, Praha, 1928, 184 str.*
- Hubbard, Barbara Marx (1998): *Conscious Evolution. Awakening the Power of Our Social Potential. Foreword by Neal Donald Walsh. New World Library, Novato, California, ISBN 1-57731-016-0*
- Hubbard, Barbara Marx (2003): *Conscious Evolution: The Next Stage of Human Development*. In: *System Research and Behavioral Science. Special Issue: Conscious Evolution. Volume 20, Issue 4, July / August 2003, str. 359 – 370*
- Hubbard, Barbara Marx (2008): *An Evolutionary Synthesis. A New World View. Weaving Together a New Memetic Code for the Optimum Future of Humanity*.
- Hubbard, Barbara Marx, Patten, Terry (2010): *The Integral Implications of Conscious Evolution. A Paper for For the Integral Theory Conference: “Enacting an Integral Future”*. May 2010, 28 str.
- Kant, Immanuel (1993): *Odpověď na otázku: Co je osvícenství ? In: Filosofický časopis č. 3 / 1993, Ročník XLI, str. 381-387*
- Kant, Immanuel (2013): *Answer the question: What is Enlightenment ? Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung ? (Königsberg in Prussia, 30 September 1784). Translation into English by Daniel Fidel Ferrer (2013), 44 str.*
- Karstens, Simon (2011): *Lehrer – Schriftsteller – Staatsreformer. Die Karriere des Joseph von Sonnenfels (1733-1817)*. Böhlau Verlag, Wien, 2011, ISBN 978-3205787044, 520 str.

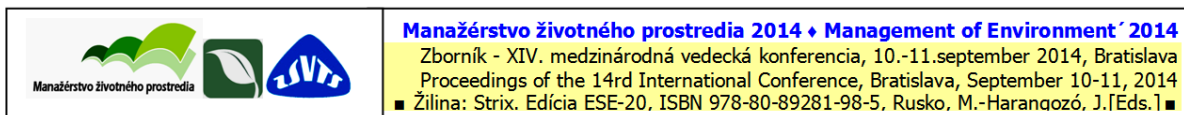


- Katsuragi, Kenji, Nakamura, Rieko, Kumagai, Hiroo (2006): Frederic Soddy, Chemists, Economist, and Ecologist: His Concern about the Sustainable Development and Monetary Reform. In: Fudai keizai ronshu: the journal of economic studies. 3/2006, Toyama University, Toyama, 2006, ISSN 0286-3642, str. 121-134 (467-480)
- Klinec, Ivan (1999): Designing a Holistic Economics for a Sustainable World. In: Huba, Mikuláš (editor) (1999): International Cooperation – The Approach to Sustainable Communities. International Forum Proceedings. Academia Istitopolitana Bratislava, Society for Sustainable Living in the Slovak Republic, Bratislava, str. 54-55
- Klinec, Ivan (2010): Future Economics: Creative Design of Unified Economic Theory. In Nováček, Pavel, Schauer, Thomas (Editors) (2010): Learning from the Futures. Palacký University Olomouc, Olomouc, 2010, ISBN 978-80-244-2682-2, 230 str, str. 206-218
- Klinec, Ivan (2011): The Future Economics: Creative Design of the Unified Economic Theory. The 4th International Seville Conference on Future-Oriented Technology Analysis (FTA). 12 & 13 May 2011. Future-Oriented Technology Analysis (FTA) and Grand Societal Challenges: Shaping and Driving Structural and Systemic Transformations. Seville. Policy Brief. Seville, 2011, 5 str.
- Klinec, Ivan (2011): The Information Theory of Value and the Inclusive Economic Growth (Abstract). Institute of Economic Research, Slovak Academy of Sciences, Bratislava, Slovakia, 2 str.
- Klinec, Ivan (2012): Základy ekonomickej udržateľného rozvoja (študijné texty). Katedra rozvojových štúdií, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Palackého, Olomouc, 2012, 478 str.
- Klinec, Ivan (2012): Conscious Evolution and Creative Design of Syntropic Economic Theory. In: World Future Review. A Journal of Strategic Foresight. Volume 4, Number 2, Summer 2012, str. 28-37
- Klinec, Ivan (2012): Conscious Evolution and Creative Design of Syntropic Economic Theory. In: Ivanička, Koloman et al. (2012): New Model of Socio-Economic Sustainable Development of the Slovak Republic. Institute of European, National and Global Studies. School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava. Bratislava, April 2012, ISBN 978-80-89600-02-1, 378 str., str. 62-79
- Klinec, Ivan (2012): Vedomá evolúcia a kreatívny design syntropickej ekonomickej teórie. In: Bonček, Richard (editor) (2012): Firma jako živý organismus a výjimečnost činů je cesta k úspěchu. Sborník z II. ročníku mezinárodní konference o spojení vědy a managementu. Vysoká škola Báňská – Technická univerzita Ostrava, 9330 – Centrum pokročilých inovačních technologií. Ostrava, 152 str., str. 14-40
- Klinec, Ivan (2012): Syntropická ekonomická teória, vedomá evolúcia a paradigmatická zmena v ekonomickej teórii. In: Rusko, Miroslav (editor) (2012): Globálne existenciálne riziká. Zborník z konferencie s medzinárodnou účasťou, 29. - 30. november 2012, Bratislava. Edícia ESE-10. Strix, Žilina, 1. vyd., ISBN 978-80-89281-86-2. 278 str, str. 107-131
- Klinec, Ivan (2012): Syntropická ekonomická teória a riešenie globálnej krízy. In: Rusko, Miroslav (editor) (2012): Manažérstvo životného prostredia. - Zborník z XII. konferencie s medzinárodnou účasťou, 19. - 20. 11. 2012 Bratislava. Edícia ESE-12. Strix, Žilina, 1. vydanie, ISBN 978-80-89281-85-5, str. 214-241
- Klinec, Ivan (2012): The Ethical Roots of the Syntropic Economic Theory. Ekonomický ústav SAV, Bratislava, 2012, nepublikovaný rukopis, 24 str.
- Klinec, Ivan (2012): Syntropic Economic Theory and Global Civilization Change Model (Abstract). Institute of Economic Research, Slovak Academy of Sciences, Bratislava, Slovakia, 2 str.
- Klinec, Ivan (2012): Transhumanism – Syntropic Concept of a Man (Abstract). Institute of Economic Research, Slovak Academy of Sciences, Bratislava, Slovakia, 2 str.
- Klinec, Ivan (2012): Vedomá evolúcia a kreatívny design syntropickej ekonomickej teórie. Rozprawy OFS č. 1 / 2012. Občanská futurologická společnost, Praha, Prosinec 2012, 74 str.
- Klinec, Ivan (2013): Náčrt teórie syntropickej ekonomickej (Ekonomická teória pre ekonomiku ako živý organizmus). III. ročník medzinárodnej konferencie o spojení vědy a managementu Firma jako živý organismus a výjimečnost činů je cesta k úspěchu - VŠB-TU Ostrava, 21. 3. 2013, 61 str.
- Klinec, Ivan (2013): Syntropic Economic Theory and the Solution of the Global Crisis. International Conference on Life Energy, Syntropy, and Resonance. Viterbo, Italy August 1-4, 2013, 26 str.
- Klinec, Ivan (2013): Syntropic Economic Theory and the Solution of the Global Crisis. In: Syntropy n.2, year 2013. 1st International conference on „Life, Syntropy and Resonance“. World Institute for Scientific Exploration. Viterbo Conference 1-4 August 2013. ISSN 1825-7968, str 280-300
- Korten, David (2009): Agenda for New Economy. From Phantom Wealth to Real Wealth. Berrett-Koehler Publishers, Inc., San Francisco, California, ISBN 978-1-60509-289-8, 202 str.
- Krameš, Jaroslav (1998): Kameralismus a klasická ekonomie v Čechách. Studie z hospodářských dějin č. 4 / 1998, Vysoká škola ekonomická, fakulta národohospodářská, Praha, 1998, ISBN 80-7079-418-6, 70 str.
- Krameš, Jaroslav (2006): Formování ekonomie jako předmětu výuky v Čechách. In: Vzdelávanie a rozvoj ľudských zdrojov – determinanty konkurencieschopnosti. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava 21. 11. 2006. Zostavil Peter Fašung. At Publishing – phDr. Marta Horváthová, Bratislava, 2006, ISBN 80-88954-37-1, str. 41-44
- Krameš, Jaroslav (2010): Výuka politických věd a ekonomického myšlení v první polovině devatenáctého století v českých zemích. In: Politická ekonomie č. 5 / 2010, str. 641-656
- Kroupa, Jiří (2006). Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770 - 1810. Druhé, rozšířené a upravené vydání. ERA, Brno, 2006, ISBN 80-7366-063-6, 328 str.
- Lasn, Kalle, Adbusters (Editors) (2012): Meme Wars. The Creative Destruction of Neoclassical Economics. A Real World Economics Textbook. Penguin Books Ltd., London, Penguin Group Inc., New York, New York, 2012, ISBN 978-1-846-14698-5, 400 str.



- Latouche, Serge (2012): Malé pojednání o poklidnem nerustu. Tomáš Weiss – Za tratí, ISBN 978-80-904335-7-1, 110 str.
- Lindner, Dolf (1983). Der Mann ohne Vorurteil. Joseph von Sonnenfels (1733-1817). Österreichischer Bundesverlag Gesellschaft m.b.H., Wien, 1983, ISBN 3-215-04671-7, 212 str.
- Mander, Jerry, Goldsmith, Edward (editors) (1996): The Case Against the Global Economy and for Turn Toward the Local. Sierra Club, San Francisco, California 1996
- Martinez-Alier, Juan (1986): Energy-related Issues in Early Economic Literature. Summaries and Bibliography. Energy Research Group Manuscript Reports. March 1986, The Energy Research Group, Ottawa, Canada, 62 str.
- Max-Neef, Manfred (2012): We Are Living in a Fool's Paradise. In: Lasn, Kalle, Adbusters (Editors) (2012): Meme Wars. The Creative Destruction of Neoclassical Economics. A Real World Economics Textbook. Penguin Books Ltd., London, Penguin Group Inc., New York, New York, 2012, ISBN 978-1-846-14698-5, 400 str.
- McDonald, Ross (2010): Taking Happiness Seriously. Eleven Dialogues on Gross National Happiness. The Centre for Bhutan Studies. Thimphu, Bhutan, 2010, ISBN 978-99936-14-62-3, 140 str.
- Merricks, Linda (1996): The World Made New. Frederic Soddy, Science, Politics and Environment. Oxford University Press, 1996, ISBN 978-0198559344, 246 str.
- Mihalache, Adrian (2008): Cameralism - Its Relevance for the Knowledge-Based Society. In: Masaryk University Journal of Law and Technology 2 / 2008, str. 201-2008
- Nezhodová, Soňa (2003): Josef von Sonnenfels – muž bez předsudku. In: RegioM 2002 – 2003. Sborník regionálního muzea v Mikulově. Regionální muzeum v Mikulově, Mikulov, 2003, ISBN 80-85088-17-9, 172 str., str. 81-95
- Nezhodová, Soňa (2006): Židovský Mikulov. Matice moravská, Brno, 2006, ISBN 80-86488-28-4, 423 str.
- Norberg-Hodge, Helena (1991): Ancient Futures. London: Rider, 1991
- Norberg-Hodge, Helena, Goering, Peter (1993): From the Ground Up. Rethinking Industrial Agriculture. Zed Books, London 1993
- Norberg-Hodge, Helena (1996): The Pressure to Modernize and Globalize. In: Mander, Jerry, Goldsmith, Edward (editors) (1996): The Case Against the Global Economy and for Turn Toward the Local. Sierra Club, San Francisco, California 1996
- Norberg-Hodge, Helena (1996): Shifting Direction: From Global Dependence to Local Interdependence. In: Mander, Jerry, Goldsmith, Edward (editors) (1996): The Case Against the Global Economy and for Turn Toward the Local. Sierra Club, San Francisco, California 1996
- Norberg-Hodge, Helena (1996): Dávné budoucnosti. Brno: Hnutí DUHA, 1996
- Norberg-Hodge, Helena (1996): Model světa neodpovídá skutečnosti. Rozhovor s Helenou Norberg-Hodge. In: poslední generace č.3/1996, Hnutí DUHA, Brno 1996
- Norberg-Hodge, Helena (1997): Buddhismus v globální ekonomice. In: Poslední generace č.6/1997, Hnutí DUHA, Brno 1997
- Pagáč, Jaroslav (1926): Tomáš Baťa a 30 let jeho podnikatelské práce. "Sfinx", Praha, 1926, 328 str.
- Parkin, Sara (1991): Green Futures. Agenda for the 21st Century. London: Fount, 1991, ISBN 978-0006276067, 64 str.
- Parkinová Sara (1994): Zelená budoucnost. Program pro 21.storočie. Piešťany: Nadácia Zelená alternatíva, 1994
- Parkin, Sara (1994): Ekonomika pre zaplnený svet I. In: Spoločnosť, ako keby na človeku záležalo. Bratislava: SZOPK, SOFRON, 1994
- Parkin, Sara (1994): Ekonomika pre zaplnený svet II. In: Spoločnosť, ako keby na človeku záležalo. Bratislava: SZOPK, SOFRON, 1994
- Parkin, Sara (2010): The Positive Deviant. Sustainability Leadership in a Perverse World. Earthscan, New York, New York, 2010, ISBN 978-1849711180, 336 str.
- Pauli, Gunter (1999): Upsizing. The Road to Zero Emissions, More Jobs, More Income and No Pollution. Sheffield, UK: Greanleaf Publishing, 220 str.
- Pauli, Gunter (2010): The Blue Economy. 10 Years 100 Innovations 100 Million Jobs. Report to the Club of Rome. Taos, New Mexico: Paradigm Publications, ISBN 9780912111902, 336 str.
- Pauli, Gunter (2010): Neues Wachstum. Wenn grüne Ideen nachhaltig „blau“ werden. Die ZERI Methodik als Startpunkt einer Blue Economy. Berlin: Konvergenta Publishing UG, ISBN 978-3-942276-00-9, 204 str.
- Pauli, Gunter (2010): Zen and the Art of Blue. How to connect the quality of your life to the Blue Planet Earth. Konvergenta Publishing UG, Berlin, 2010, ISBN 978-3-942276-01-6, 248 str.
- Pauli, Gunter (2011): Zen and the Art of Blue. Der Verbindung der eigenen Lebensqualität mit dem Blauen Planeten Erde. Deutsche Ausgabe. Konvergenta Publishing UG, Berlin, 2011, ISBN 978-3-942276-02-3, 238 str.
- Pauli, Gunter (2012): The Blue Economy. 10 Jahre, 100 Innovationen, 100 Millionen Jobs. Bericht an den Club of Rome. Konvergenta Publishing UG, Berlin, 2012, ISBN 978-3942276955, 374 str.
- Pauli, Gunter (2012): The Blue Economy. 10 Years, 100 Innovations, 100 Million Jobs. Report to the Club of Rome. Konvergenta Publishing UG, Berlin, 2012, ISBN 978-394227696, 374 str.
- Peringerová, Gabriela (2011): Sonnenfels dával rady čtyřem císařům. Havlíčkovobrodský denník, 19. 2. 2011
- Peukert, Helge (2006): Justi's moral economics and his system of taxation (1766). In: Journal of Economic Behavior and Organization. Volume 59 / 2006, str. 478-496
- Peukert, Helge (2009): Justi's Concept of Moral Economics and the Good Society. In: Backhaus, Jürgen Georg (editor) (2009): The Beginnings of Political Economy. Johan Heinrich Gottlob von Justi. Springer Science+Business Media, LLC, New York, New York, ISBN 978-0-387-09778-7, str. 117-132
- Reill, Peter Hans, Wilson, Ellen Judy (2004): Encyclopedia of the Enlightenment. Revised Edition. Facts on File, Inc., New York, New York, ISBN 0-8160-5335-9, 689 str.

- Reinert, Erik S. (2006): Johann Heinrich Gottlob von Justi (1717-1771). The Life and Times of an Economist Adventurer. The Other Canon Foundation, 2006, 40 str.
- Reinert, Erik S. (2009): Johann Heinrich Gottlob von Justi (1717-1771). The Life and Times of an Economist Adventurer. In: Backhaus, Jurgen Georg (editor) (2009): The Beginnings of Political Economy. Johan Heinrich Gottlob von Justi. Springer Science+Business Media, LLC, New York, New York, ISBN 978-0-387-09778-7, str. 33-74
- Rothbard, Murray N. (2012): Who Were the Cameralists ? Mises Daily, March 06, 2012, 3 str.
- Schumacher, E. F. (2000): Malé je milé aneb ekonomie, která by počítala i s člověkem. Nakladatelství Doplněk, Brno, 2000, ISBN 80-7239-035-X, 288 str.
- Schumpeter, Joseph A. (2006): History of Economic Analysis. Edited from Manuscript by Elizabeth Body Schumpeter and with an Introduction by Mark Perlman. Taylor and francis e-Library, Routledge, London, 2006, ISBN 0-203-98391-2, 1321 str.
- Small, Albion W. (2001): The Cameralists. The Pioneers of German Social Polity. Batoche Books, Kitchener, Ontario, 2001, 544 str.
- Soddy, Frederic (1926): Weath, Virtual Wealth and Debt. George Allen and Unwin, London, 1926, 147 str.
- Soddy, Frederick (1934): The Role of Money. What It Should Be, Contrasted With What It Has Become. George Routledge and Sons, Ltd., London, 1934, 244 str.
- Sonnenfels, Josef von (1733 or 1734-1817) Austrian statesman and reformer. In: Reill, Peter Hans, Wilson, Ellen Judy (2004): Encyclopedia of the Enlignment. Revised Edition. Facts on File, Inc., New York, New York, ISBN 0-8160-5335-9, 689 str., str. 562-563
- Sonnenfels, Joseph von (2003): Grundsätze der Polizey. Herausgegegeben von Werner Ogris. Verlag C.H.BECK, München. 2003, ISBN 978-3-406-51021-2, 309 str.
- Spash, Clive L. (2013): The Ecological Economics of Boulding's Spaceship Earth. Institut für Regional- und Umweltwirtschaft, Wirtschaftsuniversität Wien, Wien, 2013, SRE-Discussion 2013/02, 30 str.
- Špaček, Stanislav (2007). Vývoj technických hospodářství ve Spojených státech amerických. Americké obrázky I. Nakladatelství Elzevir B. Moser, Praha, 1927, 156 str.
- Špaček, Stanislav (1927): Život a práce u Forda. Zápisky Československých inženýru z Ameriky. Americké obrázky II. Vydala s podporou ministerstva veřejných prací Jednota přátel Masarykovy akademie práce. V Praze 1927, 404 str.
- Špaček, Stanislav (1927): Henry Ford a přehled vývoje jeho práce. In: Špaček, Stanislav (1927): Život a práce u Forda. Zápisky Československých inženýru z Ameriky. Americké obrázky II. Vydala s podporou ministerstva veřejných prací Jednota přátel Masarykovy akademie práce. V Praze 1927, 404 str., str. 31-44
- Špaček, Stanislav (1930): Život a dílo F. W. Taylora. In: Taylor, Frederick W. (1931): Poselství Taylorovo o zásadách vědeckého řízení jak dosíci úspěchu. Masaryková akademie práce a Československý národní komitét pro vědeckou organizaci. Nakladatelství „Orbis“ – Praha XII. – Fochova 62, 104 str., str. 5-12
- Taylor, Frederick W. (1931): Poselství Taylorovo o zásadách vědeckého řízení jak dosíci úspěchu. Masaryková akademie práce a Československý národní komitét pro vědeckou organizaci. Nakladatelství „Orbis“ – Praha XII. – Fochova 62, V Praze 1931, 104 str.
- The Worldwatch Institute (2013): State of the World 2013. Is Sustainability Still Possible ? The Worldwatch Institute, Washington, D.C., Island Press, Washington D.C., 2013, ISBN 978-1610914499, 464 str.
- Tribe, Keith (1984): Cameralism and the Science of Government. In: The Journal of Modern History. Volume 56, Number 2, June 1984, str. 263-284
- Ura, Karma Dasho, Alkire, Sabina, Zangmo, Tshoki, The Center for Bhutan Studies, Thimphu (2011): The Gross National Happiness Index of Bhutan: Method and Illustrative Results. Presented by Sabina Alkire, OPH University of Oxford, 12. October 2011, OECD, ppt presentation, 35 str.
- Vollman, Herbert (1991): Svět, jaký by mohl být. Nakladatelství Stiftung Gralbotschaft, Stuttgart, 1994, ISBN 3-87860-164-6, 128 str.
- Vollman, Herbert (1991): Zákon vyrovnání. In: Vollman, Herbert (1991): Svět, jaký by mohl být. Nakladatelství Stiftung Gralbotschaft, Stuttgart, 1994, ISBN 3-87860-164-6, 128 str.
- Vollman, Herbert (1991): Zdravé peňěžnictví. In: Vollman, Herbert (1991): Svět, jaký by mohl být. Nakladatelství Stiftung Gralbotschaft, Stuttgart, 1994, ISBN 3-87860-164-6, 128 str.
- Wagner, Richard E. (2003): The Cameralists: Fertile Sources for a New Science of Public Finance. George Mason University, Department of Economics, Fairfax, Virginia, 2003, 27 str.
- Wagner, Richard E. (2011): The Cameralists: Fertile Sources for a New Science of Public Finance. In: str. Backhaus, Jurgen Georg (Editor) (2011): Handbook of the History of Economic Thought. Insights on the Founders of the Modern Economics. Springer Science and Bussines Media, LLC, New York, New York, 631 str., 123-136
- Weber, Max (1961): General Economic History. Collier Books, New York, New York, 1961, 288 str.
- Weber, Max (2003): The Protestant Ethics and the Spirit of Capitalism. Dover Publications, Mineola, New York, 2003, ISBN 9780486427034, 292 str.
- Zencey, Eric (2009): Mr. Soddy Ecological Economy. The New York Times, April 12, 2009
- Zencey, Eric (2012): Frederick Soddy: „Stop Creating Money Out of Nothing.“ In: Lasn, Kalle, Adbusters (Editors) (2012): Meme Wars. The Creative Destruction of Neoclassical Economics. A Real World Economics Textbook. Penguin Books Ltd., London, Penguin Group Inc., New York, New York, 2012, ISBN 978-1-846-14698-5, 400 str.
- Zencey, Eric (2012): The Other Road to Serfdom and the Path to Sustainable Democracy. University Press of New England, Lebanon, New Hampshire, 2012, ISBN 978-1584659617, 340 str.



- Zencey, Eric (2013): Energy as a Master Resource. In: The Worldwatch Institute (2013): State of the World 2013. Is Sustainability Still Possible ? The Worldwatch Institute, Washington, D.C., Island Press, Washington D.C., 2013, ISBN 978-1610914499, 464 str., str. 73-83, 391-393
- Zwierlein, Cornel, Rudiger, Graf, Ressel, Magnus (editors) (2010): The Production of Human Security in Premodern and Contemporary History. Historical Social Research. Special Issue. Number 4, Volume 35 / 2010

ADRESA AUTORA

Ing. Ivan Klinec, Slovenská akadémia vied, Ekonomický ústav, Bratislava, Slovenská republika, e-mail: ivan.klinec@gmail.com

RECENZIA TEXTOV V ZBORNÍKU

Recenzované dvomi recenzentmi, členmi vedeckej rady konferencie. Za textovú a jazykovú úpravu príspevku zodpovedajú autori.

REVIEW TEXT IN THE CONFERENCE PROCEEDINGS

Contributions published in proceedings were reviewed by two members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.